

GÖCSEJ KINCSEI, AZ ERDŐ ÉS FA KIÁLLÍTÁSI ÚTMUTATÓ

Megjelent

a

Zalai Erdészeti és Faipari Részvénytársaság
Nagykanizsa

kiadásában, 2005 májusában

Összeállította:
Dr. Baráth László

Címlapfotó:
Szakács László

Hátlap-fotók:
ifj. Vaski László
és
archív

Felelős kiadó:
Feiszt Ottó
a Zalaerdő Rt. vezérigazgatója

„El fog jönni, mert el kell jönni az időnek, amikor az erdő minden magyar kultúrember szemének és szívének egyik legkedvesebb tárgya lesz és azt igencsak azért fogja nagyra becsülni, mert testét, lelkét üdíti és megnyugtatja, szépérzékét pedig gyönyörködteti, de mert magán- és közgazdasági érdekek nézőpontjából is benne a nemzet egyik legszebb és legértékesebb kincsét ismeri fel.”

(Kaán Károly)

Tisztelt Olvasó!

A Zalai Erdészeti és Faipari Részvénytársaság – a Zalaerdő Rt. – fennállása óta megkülönböztetett figyelmet fordít eseményekben gazdag erdészeti, vadászati és fűrészipari múltunk zalai emlékeinek felkutatására, megőrzésére, s szakmai kultúránkat szolgáló, újabb szellemi értékek létrehozására. Valljuk, hogy múltunk megbecsülésére és tiszteletére szüksége van nemzetünknek, mert erre a legnagyobb magyar, gróf Széchenyi István örökérvényű szavai is köteleznek bennünket: „Csak a múlt megbecsülésén épülhet fel a jövő!”

A Zalaerdő Rt. 2004-ben építette meg erdei vasútjának állomásépületét Lentiben, amely várótermével és kiállítási célra kialakított másik két termével, 2005. május 6-tól ad otthont a „GÖCSEJ KINCSEI, AZ ERDŐ ÉS A FA” címet viselő erdészeti-, fűrészipar- és vasúttörténeti, állandó jellegű kiállításnak.

A stílusában és hangulatában az egykor legnagyobb göcseji erdőbirtok, a herceg Esterházy hitbizomány uradalmi épületeit idéző vasútállomás termeinek dokumentum-, fotó- és tárgyi anyagán át, a látogató bepillanthat az itteni vidékre oly jellemző, értékes göcseji erdők színes világába, az értük dolgozó erdészek nehéz és önzetlen munkájába, a közel évszázados erdei vasút nagy múltú történetébe, a világhírű gímszarvas-gazdálkodás eredményeibe, s nem utolsósorban az egykor méltán híres lenti fűrészipar emlékeibe.

E kis kiadvány célja, hogy a látogató – aki érdeklődésével megtisztelte a kiállítást – egy kicsivel több ismeretanyagot kaphasson az épületről és főleg a látottakról, s ezáltal még jobban tudatosuljon: az egykori nagy zalai erdészetalodák után, ma is jó kezekben vannak az értékes göcseji erdők.

Lenti, 2005. május 6.

Feiszt Ottó
vezérigazgató

A lenti erdei vasútállomás és a kiállítási termek alkotta épületegyüttes rövid története

A Zalaerdő Rt. tapasztalva a göcseji erdei vasútjának az 1990-es évtized elejétől egyre bővülő utasforgalmát, vonzerejét, jelentős lépéseket tett a vasútvonal bővítése és fejlesztése terén. Mindenek előtt meg kell említeni, hogy 2000-re, a millenniumi ünnepekre elkészült az addig különállóan üzemelő lenti és csömödéri erdei vasutak összekötése, egy több mint 6 km-es vasúti szakasszal, s ezzel új fejezet kezdődött a nagy múltú göcseji erdei vasút személyszállítási történetében.

A már elkészült beruházások mellett, 2004 nyarán újabb jelentős vasúti fejlesztés eredményeként megépült Lentiben, a Tánacsics M. utca 11/A. szám alatt az erdei vasút végállomása. Az állomás épületegyüttesének régi helyén eredetileg a lenti fűrészüzem favázas raktárépülete állt, amelyet az 1940-es évek végén körbefalaztak.

A régi raktárépületet az építés során a padlóvonalig visszabontották, mivel földem nélkül látható, függesztőműves, főszerkezetes fedélszerkezetet kellett megjeleníteni, jelentősen túlnyúló szarufavégekkel.

A faszerkezetek a herceg Esterházy hitbizomány egykori épületeire jellemzően, sötétzöld színben jelennek meg, maga az épületegyüttes pedig tört fehér vakolattal, gondosan fugázott téglalábazattal, peronpillérekkel, valamint a nyílászárók körül, téglakerethúzásokkal készült.

Az épületegyüttes összterülete 363 m², amelyből a jegypénztár és a kiállító termek 245 m²-t, a fedett peron 79 m²-t, a vizes-

blokk (mosdók) 23 m²-t, a pince pedig 16 m²-t foglal el.

Az épületegyüttes időszakos használata, nyitva tartását a bejárati ajtaján elhelyezett ismertető tartalmazza.

Említésre méltó, hogy a vasúti váróteremben található 4 darab várótermi pad, valamint a vaskályha is a korabeli, a '20-as évek hangulatát idézi, a kültéren elhelyezett lámpákkal és a további 4 paddal együtt.

Az épületegyüttes tervezője Papp Nándor, a Zalaerdő Rt. építésze. Az építési munkák kivitelezője a letenyei Építőipari, Kereskedelmi Közszolgáltató Önkormányzati Vállalat (ÉKKÖV), aki a kivitelezés során egyéb munkákat is elvégzett, így az épület köré térburkolatot raktak le, a kiállított erdei vasúti gőzmozdony és az egykor keretfűrészeket transzmisszió át meghajtó gőzgép számára alapot is építettek. Mivel szakemberek között igazi mives mesterek is vannak, akik értenek a régi építészethez, sikerült látványos építészeti különlegességet létrehozniuk.

Külön ki kell emelni azt a magas színvonalú, igényes műszaki munkát, amelyet a nagykanizsai FÉMKER Bt. kitűnő szakemberei végeztek, amikor és ahogyan a fűrészipari bemutatónak otthont adó teremben elhelyezték a lenti fűrészüzemben több évtizeden át, hűségeken, hibátlanul működő – a „Rökk István és Első Brünni Gépgyár Rt.” által 1922-ben gyártott, s ipartörténeti értéként nyilvántartott – transzmissziós gőzgépet, valamint a hasonló történeti értékű gőzkazánok homlokfalait.

A kiállítás célja

Az országosan is kiemelkedő értékű, erdővagyonot kezelő Zalaerdő Rt. göcseji erdőgazdasági tájaiba eső erdészeti, fűrészipari és erdei vasúti tevékenységének történelmi keretbe ágyazott látványos és életszerű bemutatása, annak érdekében, hogy a kiállítás szellemisége:

- a legfogékonyabb, a jövő számára legfontosabb nemzedéket, az ifjúságot a természet, s benne az erdő szeretetére és megbecsülésére nevelje;
- természettudományos alapú ismeretmegőrző és -átadó szerepet töltsön be;
- emlékezetes és tanulságos szórakoztató programot nyújtson a látogatóknak, segítve és bővítve ezzel Lenti város hasonló jellegű kulturális ajánlatait;
- oszlassa el a közvéleményben az erdőgazdálkodással kapcsolatosan esetenként előforduló téves és sommás ítéleteket;
- emelje a szép, de nehéz erdei munka, s az erdőkért dolgozó erdészek elismertségét a társadalomban.

A kiállítás rendezésének költségviselője:

ZALAERDŐ RT, NAGYKANIZSA

Támogatók:

FVM ERDÉSZETI FŐOSZTÁLYA, BUDAPEST

ÁESZ ZALAEGRSZEGI IGAZGATÓSÁGA

Zalaegerszeg

A kiállítás ötlete és az előkészítő munkák irányítója:

HORVÁTH FERENC

termelési igazgató, vezérigazgató-helyettes

Zalaerdő Rt.

A forgatókönyvet írta és a kiállítást rendezte:

DR. BARÁTH LÁSZLÓ

erdőmérnök

Közreműködött:

SZAKÁCS LÁSZLÓ

erdésztechnikus

Belsőépítészeti és grafikai tervező:

BÁNKUTI ALBIN

iparművész

Portrék:

PÁSZTOR LÁSZLÓ

festőművész

Dokumentumok, fotók és tárgyi anyagok:

SZAKÁCS LÁSZLÓ

SZEKERES GYÖRGY

NEMECZ FERENC

TUSNÁDI CSABA KÁROLY

VARGA GELLÉRT

IFJ. VASKI LÁSZLÓ

VISSI GÉZA

MAGYAR ORSZÁGOS LEVÉLTÁR, BUDAPEST

NYUGAT-MAGYARORSZÁGI EGYETEM KÖNYVTÁRA, SOPRON

THÚRY GYÖRGY MÚZEUM, NAGYKANIZSA

ZALA MEGYEI LEVÉLTÁR, ZALAEGRSZEG

ZALAERDŐ RT.

ARCHÍV FELVÉTELEK

A KIÁLLÍTÁS LÉTREHOZÓI KÖSZÖNETÜKET FEJEZIK KI
FEISZT OTTÓ VEZÉRIGAZGATÓNAK MUNKÁJUK TÁMOGATÁSÁÉRT!

VASÚTTÖRTÉNETI TEREM

Az épületegyüttes első terme, amely egyben vasúti váróterem is, stílszerűen és szemléletesen mutatja be a göcseji erdei vasút történetét, létrejöttétől napjainkig. Ez a terem a rendelkezésre álló kisebb bemutatató felületei miatt azonban csak a legfontosabb tudnivalókat tartalmazza, ezért e kiadvány próbálja most pótolni, hogy bővebb és alaposabb ismeretekkel is kiegészítse a látottakat.

Zala megye erdőkben gazdag göcseji vidékéről – egészen a XX. század második évtizedének végéig – rendkívüli nehézséget jelentett a kitermelt faanyag elszállítása. Az erdők zömükben feltáratlanok voltak, és a meglévő, rossz minőségű erdei utakon kizárólag szekereken fuvarozták az értékes göcseji fát – gyakran még 30 km távolságra is –, a legközelebbi vasútállomásig. Göcsejben külön is gondot okozott, hogy a letermelt nagy mennyiségű erdeifenyő és bükk faanyag minőségi romlást szenvedett, megkéült, illetve befülledt, ha nem tudták időben a felhasználási helyre szállítani.

A göcseji erdők feltárását – a fa iránti általános kereslet mellett – váratlanul elősegítette az első világháború is, nevezetesen az olasz front viszonylagos közelsége, amely hadigépezete számára jelentős mennyiségű faanyagot igényelt. Az egyes, nagy, tőkeerős fakereskedő cégek hamar éltek a konjunktúra teremtette lehetőséggel, sz az akkori idők legalkalmasabb faanyagszállítási módját – az erdei vasútépítést – honosították meg Zalának ezen a vidékén. Később, közvetlenül az 1920-as évek elején, a göcseji erdők jelentős részét birtokló herceg Esterházy hitbizomány átvette az erdei vasútvonalakat, és azokon szállította be a faanyagot az 1923-ban épült lenti és csömödéri fűrészüzemeibe.

Az erdei vasút hálózatát a hitbizomány a két világháború közötti időszakban foko-

zatosan bővítette, s ezzel olyan példaértékű erdőfeltárást hoztak létre, amelyre a külföld is felfigyelt.

Az erdei vasút létesítése bár kis helyet igényelt, költséges volt. Ez utóbbit ellensúlyozta, a pályán közlekedő mozdonyok nagy teljesítménye és az időjárástól függetlenített szállítási mód. Mindezek nagy mennyiségű faanyag romlásmentes, biztonságos szállítását tették lehetővé.

1945-ben – a földreform értelmében – a hitbizományi erdőkkel együtt államosították a lenti és csömödéri erdei vasutat is. Ezek azután erdőgazdasági kezelésbe kerültek. Jelenlegi kezeljük a Zalaerdő Rt., amely az erdei vasút legújabb kori bővítésével – a göcseji erdészeteinek faanyagszállítása mellett – felkészült arra is, hogy személyszállító nosztalgia szerelvényeivel – bemutatva a göcseji táj értékeit és szépségeit – szervesen kapcsolódjon Lenti város és térsége megnövekedett turistaforgalmához.

Mindezek előrebocsátásával, lássuk részletesebben is – kronológiai sorrendben – a göcseji erdei vasút sikertörténetét, amelynek a XX. század végén és napjainkban, a XXI. század elején újabb és eredményes fejezetét írta és írja a Zalaerdő Rt.

A herceg Esterházy hitbizomány, mint a göcseji erdők zömének egykori, 1945 előtti tulajdonosa, az első világháború időszakában még nem rendelkezett fűrészüzemekkel, így az erdeikből évente vágásra érett és kitermelt faanyagból csak a tűzifát használták fel. Az ipari célra alkalmas, úgynevezett „műfát” –, amely leginkább fűrészrönk volt –, fakereskedők vagy fűrészüzemeket is működtető cégek vásárolták meg azzal a feltétellel, hogy annak elszállítása is az ő feladatukat képezte.

A korabeli szállítási lehetőségek közül az erdei vasútvonal létesítésének gondolata már az 1910-es évek előtt felvetődött, s

egyes bérlők a vágások faanyagát Sárdipusztá környékén lóvontatású kocsikon szállították el, majd a síneket felszedték.

A csáktornyai Laendler Aladár és Gebrüder Freundlich-féle faipari cég 1913-ban, a hitbizomány tulajdonát képező, Lenti környéki „Berek-erdő”-be, szintén lóüzemű vontatásra alkalmas iparvasúti vonalat épített.

Már komolyabb vállalkozás volt 1914-ben az Újlaky-Hirschler és Fia Rt. vasútépítése, akik gőzfűrészüzemet működtettek a Lenti melletti Rédicسن, ahol ők is a hitbizománytól vásárolt fát dolgozták fel. Az általuk épített – kezdetben szintén lóüzemű – vasútvonal Rédicstől indult és Zalabaksán át, Kozmadombjáiig vezetett. A 760 mm nyomtávú vasút az országút mellett haladt, hossza 26 km volt.

Az említett cég 1917-ben engedélyt kapott egy 13 km hosszúságú szárnyvonal megépítésére, amely Zalabaksától Szilvagy-Zsibos irányába vezetett, és egyben átalakíthatták a vontatást gőz-, illetve benzinmozdony-üzemmódrá. A mozdonyokat 1918-ban Németországban rendelték meg, de a világháborús körülmények miatt, azok csak 1920-ban érkeztek meg és álltak munkába.

A Lenti térségében épített erdei vasútvonalakkal közel egy időben, a hitbizomány szentpéterföldei erdőgondnokságának területén, Mayer Miksa zágrábi és Scheffer Rezső csáktornyai fakereskedők

1916-ban engedélyt kaptak egy 14 km-es vonalszakasz megépítésére Budnya és Csömödér között. Ezzel kezdetét vette a csömödéri erdei vasúthálózat kialakítása, amelynek továbbfejlesztése már a hitbizomány nevéhez fűződik. A tervezést Buzsáky János és László Tibor vasúttervező mérnökök végezték. Az építés szervezésében és kivitelezésében Rimler Pál hitbizományi erdőigazgató, Doleschall Aladár, Bence Pál, vitéz Páll Miklós és Nidermann Árpád erdőmérnökök vettek részt. Az utóbbi két szakember az erdei vasúttal leginkább érintett szentpéterföldei, illetve a bánokszentgyörgyi erdőgondnokságok vezetője volt.

1917 januárjában, a német Orenstein és Koppel cégtől megérkezett a gőzmozdony, amelynek végleges üzemelését 1918 tavaszán engedélyezték. A vasútvonal aránylag gyors megépítését az indokolta, hogy a vevő részére – az általa vásárolt, lábonálló – 32 ezer darab túlkoros tölgyet 1918 végéig el kellett szállítani. A szerződés lejártá után, a vasútvonalat a hitbizomány 1920-ban átvette, s még ugyanebben az évben a 2600 m hosszúságú, hosszúrési szárnyal bővítette.

A csömödéri erdei vasúthálózat következő szakaszát már a hitbizomány építette. Ez a vonal 17,6 km hosszúságban Törösznektől Bánokszentgyörgy-Oltárc községeken át, a bánokszentgyörgyi erdőgondnokság erdőtömbjébe vezetett. A vasútvonalra a végleges engedélyt a műtanrendőri bejárás után, 1922 tavaszán adták meg.

Az erdei vasút építésében és fejlesztésében az 1920-as évek elején jelentős változások történtek. Döntő szempont volt, hogy a hitbizomány véglegesen felszámolta rossz gyakorlatát, a fák tövön való eladását, amely a kiváló minőségű erdeik hasznát mindinkább a fakereskedő cégek zsebébe juttatta. Ezért 1923-ban megépítették a részvénytársasági formában működött lenti és csömödéri fűrészüzemeket, amelyek azután halaszthatatlanul vetették fel az erdei vasútépítés szükségességét. A fő feladatot a Lenti-Szilvág közötti 22 km-es fővonal megépítése jelentette, amelyből egy év alatt, 1925 őszére 14,6 km készült el. Az építkezésnél felhasználták a már megszűnt Szilvág-Zsibos-i szárnyat is. A vasúttervezője és kivitelezésének irányítója Barlai Ervin hercegi erdőmérnök, a későbbi neves erdészpolitikus volt.

A vasút a lenti és zalabaksai erdőgazdálkodások erdeinek közepén haladt. Az építés során 47 ezer m³ földet mozgattak meg. A műtárgyak közül említésre méltók a 79 m hosszú Kerka-híd, és a többi partok feletti 64 m hosszú kisebb hidak. A vontatást, az 1923-ban gyártott Orenstein és Koppel gyártmányú, „Antal” nevű, 9,5 tonnás, 50 lóerős gőzmozdony végezte, amely 10-15 km/óra sebességgel haladt. A mozdony és a járműpark elhelyezésére a lenti fűrészüzemben mozdonytér épült.

A Lenti-Szilvág közötti vasúttervezésének %-os költségmegoszlása az alábbi volt:

Tervezési és adminisztratív költségek:	10,99 %
Terület-kisajátítási költségek:	1,25 %
Alépitmény költségei:	23,76 %
Felépítmény költségei:	41,13 %
Műtárgyak költségei:	16,54 %
Magasépítési költségek:	2,03 %
Vasúti járművek költségei:	4,30 %
Összesen:	100,00 %

Az erdei vasúton és a szekérrel történő szállítás korabeli költségeinek összehasonlítása során kiderült, hogy a két szállítási mód között nincsen nagy különbség. Az ok a vasút nagy al- és felépítmény költségeiben és a magas amortizációban keresendők. Mindezek ellenére, az erdei vasút előnyei elvitathatatlanok voltak, hiszen a faanyag szállítása független lett az időjárástól és a fuvarosok megbízhatatlan munkavállalásától.

A Lenti-Szilvág közötti fővonal éves, átlagos, szállítási teljesítménye 30 ezer m³ volt. A vasúti szállítás költsége az 1926-1928-as esztendőben 2,5 Pengő/m³ volt. Ugyanezen időszakban 1 m³ tölgy fűrészrönk ára 35 Pengő, 1 m³ erdeifenyő rönk ára 20 Pengő, míg a m³-re vetített fadöntési bér 1–1,5 Pengő, a közelítési bér pedig 1,5–2,5 Pengő között mozgott.

A Lenti-Szilvág közötti fővonalat 1928-ban továbbvezették a szilvággyi erdőtömbbe, így a hossza 22 km lett. Ebben az időszakban építették meg leágazásként a 2 km hosszú sárdipusztai szárnyvonalat is.

A herceg Esterházy hitbizomány az 1920-as évek derekán építette meg a 7,7 km hosszú vétyemi erdei vasúttervezését, amely a lendvaújfalu (később tornyiszentmiklósi) erdőgazdálkodás Vétyem környéki erdeit tárta fel. A vasúttervezés Vétyemből indult, és onnan nagy kanyarokkal a Dömefölde

köztség feletti hegyre vezetett. A túlságosan nagy emelkedő miatt – a vasúti pálya felső szakaszán –, a gőzmozdony csak két kocsi tudott 30 m³ fával felvontatni a tetőre. A gerincet azonban még így sem érte el a vasút, hiányzott egy 70 m-es szakasz, ahová felvont és siklópályát kellett építeni. Ezzel a műszaki megoldással 15,5 m-es szintkülönbséget tudtak leküzdeni. A siklópályán felvontatott vasúti kocsi faanyag-terhét a tetőgerincen lerakták, s onnan szekerekkel fuvarozták le a csömödéri erdei vasút mellé.

A siklópálya fényképe a teremben a bejárati ajtó melletti falon látható.

A göcseji erdei vasútvonalak közül említést érdemel a Verőce vármegyei Nasicei Tannagyár és Gőzfűrész Rt. által, Novától Ortaházáig épített 13 km-es vonal is, amelyen a gróf Batthyány Miklóstól vásárolt 600 hektárnyi erdő faanyagát szállították le. A vasútvonal lóvontatású üzemmódban működött, de gőzmozdony is közlekedett rajta.

A faanyag elszállítása után a síneket felszedték, és a vasút megszűnt.

A pályán üzemelt vasúti kocsi rajzát a kiállítás eredeti rajzon mutatja be.

A csömödéri erdei vasúthálózat életében a zalai olajipar kialakulása az 1930-as évek végén további változásokat hozott. A fuvarosok számára kifizetődőbb lett az olajipari munka, így teljesen bizonytalanná vált a

tolmácsi erdőtümből hosszútávon leszállítandó faanyag sorsa.

Ezért a hitbizomány – a biztonságos szállítás érdekében – 1938–1939-ben megépítette a Kerettye-Tolmács közötti 5460 m hosszú vasútvonalat, amelyen 10 tonnás gőzmozdonyok közlekedtek.

1939-ben egy 4200 m hosszú szárnyvonal épült a szentpéterföldei erdőgondnokság kövecsesi erdőtümbjében. 1940–1941-ben pedig a bánokszentgyörgyi erdőgondnokság területén építettek 7700 m hosszú szárnyvonalat, Bucsuta és Bánkürtös között. Ezt követően – mintegy végszóra – 1944-ben épült meg a 2600 m hosszú Budnya-Feketeberék szárnyvonal, s ezzel le is zárult a csömödéri erdei vasúthálózat és a lenti erdei vasút II. világháború előtti példaszerűen eredményes története.

A lenti erdei vasutat 1945. szeptember 25-én államosították. A tulajdonos hitbizomány részéről Csata Gyula hercegi erdőfelügyelő volt az átadó, az átvevő államot pedig Berzenkovits Antal erdőmérnök, a Földművelésügyi Minisztérium állami főerdőtanácsosa és Kiss Lajos erdőmérnök, a Zalaegerszegi Állami Erdőigazgatóság igazgatója képviselte.

Az állami tulajdonba vétel jegyzőkönyvét és az átadott vasútvonalak akkori térképét bemutatja a kiállítási terem.

Az államosítás időpontjában a lenti vasút az alábbi vágányhosszakkal rendelkezett:

Gőzüzemi vontatás:

Lenti-Szilvagy fővonal	22 000 m
Sárdipusztai szárnyvonal	2 000 m
Fűrészüzemi kitérő	77 m
Doboskerti kitérő	206 m
Szilvagy kitérő	123 m
Összesen:	24 406 m
<i>Lóüzemű (később gőzüzemű vontatás)</i>	
Kasznárfenyvesi szárnyvonal	1 500 m
Mindösszesen:	25 906 m

A már állami tulajdonú vasútüzemet kezdetben Lenti Vasútüzem és Faraktár, majd 1946 júliusától Magyar Állami Erdőgazdasági Üzemek (MÁLLERD) Lenti Fűrész- és Vasútüzeme néven kezelték.

A háború után a Liponyag-patak völgyében, a kasznárfenyvesi szárnyvonalból elágazva, egy 5930 m hosszú vonal épült Lendvadedesig.

A lenti vasútüzemet 1950-tól a Lenti Állami Erdőgazdaság kezelte, majd 1955-ben, az akkor alakult Északaljai Állami Erdőgazdasághoz került. A Zalai Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaság 1970. január 1-jei megalakulása után pedig annak Lenti Erdésze lett a közvetlen kezelője.

A csömödéri erdei vasúthálózatot 1945. szeptember 29-én államosították. Az átadást és átvételt ugyanazok a személyek végezték, akik négy nappal előbb Lentiben, az átadó részéről kiegészülve Henye Lukács vasútüzem-vezetővel. Ő a két világháború között, negyedszázadon át vezette az üzemet.

Az államosítás időpontjában a csömödéri erdei vasúthálózat az alábbi vonalakkal és kitérőkkel rendelkezett:

	<i>Vonalhossz</i>	<i>Kitérő</i>
Csömödér-Budnya: dömeföldei, töröszneki, budnyai kitérők és töröszneki homokbánya:	14 100 m	742 m
Feketeberek:	2 600 m	
Hosszúrét: hosszúrétí kitérő:	2 600 m	100 m
Törösznek-Márki: kámaházai, nyírlakosi, bázai, bánokszentgyörgyi, györerdei, és márkí kitérők:	19 400 m	685 m
márki kavicsbánya:	875 m	
Kerettye-Tolmács: kerettyei és tolmácsi kitérők:	6 100 m	540 m
Kövecses: kövecsesi kitérő:	4 200 m	100 m
Bucsuta-Kürtös: bucsutai, kürtösi kitérők:	7 700 m	300 m
Összesen:	57 575 m	2 467 m

A lenti erdei vasút és a csömödéri erdei vasúthálózat vonalain az 1945. évi államosítás után még 20 évig döntően gőzmozdonyok végezték a vontatást. Az államosítás idején 7 gőzmozdony közlekedett: a TÁTRA, a PÁL, a HANY ISTÓK, a MUKI, a KARCSI, valamint 2 V.EV gyártmányú mozdony.

A vontatás fejlődésében jelentős állomás volt az 1962-es esztendő, amikor üzembe állt az első C 50 típusú dieselmotordony, amelyet nemsokára még három dieselmotordony követett. 1965-ben a gőzmozdonyok végleg pihenőre tértek, múzeumi és kiállítási tárgyak lettek.

A látogatók a MUKI gőzmozdonyt eredeti formájában, talapzatra állítva tekinthetik meg, közvetlenül a lenti erdei vasútállomás épületegyüttese előtti belső területen.

A HANY ISTÓK a nagycenki vasúti múzeumban látható. Átvételének díszes kiállítású igazolását és a mozdony fényképét a terem vitrinjében láthatjuk.

Feltétlen meg kell említeni egy fontos vasúttörténeti eseményt is, nevezetesen a faanyagszállítás mellett – 1954-ben, a Menetekedvezményi Egyezségbe való belépéssel – lehetővé vált a Csömödér-Bázakerettye közötti 15 km-es vonalon a közforgalmú személyszállítás beindítása, amely később Kistolmácsig bővült.

A személyszállítás kezdetben főleg a közbelső aprófalvak közötti közlekedést szolgálta, az 1990-es évtizedben azonban egyre jobban előtérbe került a turisztikai célú forgalom kielégítése is.

A lenti erdei vasút és a csömödéri erdei vasúti hálózat egészen 2000-ig alapvetően nem bővült, csupán kisebb szárnyak épültek. Így 1978-ban, Oltárc térségében az egervölgyi 924,5 m-es szárny, majd 1986-ban a várföldei 495,3 méteres szárny és a feketeberki szárny 168,8 méteres meghosszabbítása. 1992-ben a lenti-szilvágyi fővonalhoz csatlakozó 702,3 méteres leágazás épült meg, s kapcsolódott a meglévő vasútvonalakhoz. A kisebb bővítésekkel a két egymástól független lenti és csömödéri erdei vasút összes vonalhossza a '90-es évtizedre 102 200 folyóméterre növekedett, amelyből a lenti vasút 30 565 folyóméterrel, a csömödéri vasút 71 635 folyóméterrel részesedett.

A két erdei vasút mintegy 20 000 hektár, zömében összefüggő állami erdőterület belsejében üzemel. A felmérések alapján, a XX. század utolsó évtizedében, a két vasút évente átlagosan 29 000 köbméter faanyagot szállított a rendeltetési helyekre. A nagyságrendből következik, hogy a vasúti faanyagszállítás meghatározó a göcseji állami erdőkben. A vasúti szállítás mellett szól az a döntő érv is, hogy 30 km-es átlagos szállítási távolságot figyelembe véve, egy szerelvény 60 köbméter faanyagot

30 liter gázolaj felhasználásával tud elszállítani, míg ugyanennyi üzemanyaggal egy tehergépkocsi csak 10 köbméter faanyag elszállítására képes.

A lenti és csömödéri erdei vasútvonalak egymástól teljesen különálló és független működtetése a '90-es évtizedben – a gazdaságosságát illetően – már érzékelhető hátrányokat jelentett. Ennek elsősorban a faanyag egyirányú szállíthatósága volt az oka. Az előzőről csak Lenti irányába, míg az utóbbiról csak Csömödér irányába lehetett a faanyagot szállítani. Így a Lentiben és Csömödéren működő fűrészüzemek ellátásához tehergépkocsikat is igénybe kellett venni, ami a faanyag átrakodásával, s ezáltal jelentős többletköltséggel járt.

A kiállítás szemléletesen, grafikonon külön is bemutatja, a '90-es évtized elejétől az erdei vasúton szállított faanyag mennyiségének alakulását, valamint a személyszállításban az utasforgalmat.

Még szintén a '90-es évtizedben meghatározó szempontként jelentkezett a Lenti térségébe irányuló és rohamosan bővülő idegenforgalom – elsősorban a lenti gyógyfürdő és a környező kistérségi látnivalók –, amelyek a Kistolmács-Csömödér közötti erdei vasútvonalon évi öt-tízezer közötti utaslétszámmra növelték a személyforgalmat. Mindezek is nyomatékosan sürgették a két vasút összekötését.

A Zalaegerszegi Erdőfelügyelőség és a Zalaerdő Rt. elkészítette a göcseji erdei vasút közjóléti fejlesztési tervét, amely a Lenti-Szilvágy-Csömödér-Kistolmács erdei vasút 37,8 km hosszú nyomvonalára és a vasút mintegy 125 km² vonzáskörzetére vonatkozott. A tervet 1996 tavaszán hagyták jóvá, melynek eredményeként 1997-2000 között megépült a Csömödér állomást és a Lenti-Szilvágy vasútvonal doboskerti pontját összekötő 6 600 m hosszú új, személyszállításra is alkalmas pályaszakasz.

Az összekötéssel egyidejűleg négy új vaszerkezetű, korszerű híd épült a régi pályaszakaszokon, felváltva a kis teherbírású, állagukban leromlott fahidakat. Két használt dieselmotort megvásárlásával és azok teljes felújításával korszerűsödött a mozdonypark is.

A tervezett nosztalgia vonat közlekedtetése érdekében, a Zalaerdő Rt. Erdélyből vásárolt egy 1955-ben gyártott, 490-es erdei vasúti gőzmozdonyt, amelyet eredeti állapotára újítottak fel.

A mozdonyt – ünnepélyes keretek között – a 2000. szeptember 3-ai avatóünnepségen Kálinger Roland pákai káplán áldotta meg és ÁBEL névre keresztelte, megerősítve ezzel, hogy ezután a híres erdélyi regénytrilógia hősnéjének nevét viselheti.

2000-ben megkezdődött a 8.500 folyóméter hosszú, Lenti-Zajda közötti vonalszakasz megerősítése is, amellyel ez a vasútvonal szintén személyforgalmi szállításra vált alkalmassá. A pálya bővítésével és korszerűsítésével 37,8 km-nyi vasútvonal vált alkalmassá személyszállításra, s ez gyakorlatilag a Kistolmács-Lenti közötti menetrendszerű közlekedést teszi lehetővé.

A Zalaerdő Rt. a vasútfejlesztési elképzeléseinek megvalósításával új fejezetet nyitott a göcseji erdei vasút történetében. Megőrizve az eltelt, majdnem évszázadnyi idő becses hagyományait, bízik abban, hogy az erdei vasút továbbra is hűségesen szolgálja a nagy múltú zalai erdőgazdálko-

dást, az itt élő emberek boldogulását, és nem utolsósorban a Zalába látogató, természet szerető hazai és külföldi vendégek igényes, kultúralt pihenését, kikapcsolódását.

A kiállítási terem – a fotók mellett – posztamensen, makettek formájában mutatja be a göcseji erdei vasút vonalain üzemelő személyvonatot és a faanyagszállító kocsit.

Külön említést érdemel a teremben elhelyezett „elektromos” falitérkép, amely a jelmagyarázatából kiválasztott gomb megnyomása után, kis égő felvillanásával jelzi a részvénytársaság erdészeti, fűrészipari és vadászati objektumait, az Állami Erdészeti Szolgálat Zalaegerszegi Igazgatóságát, valamint Göcsej vidékének jelentősebb épületeit, műemlékeit, említésre méltó egyéb látnivalóit.

A göcseji erdei vasútra jellemző mai legfontosabb tudnivalók az alábbiak:

A göcseji erdei vasút vonalhossza 109 km. A vasútvonalakon 10 db C 50 típusú és 2 db MK 48 típusú diesel mozdony, továbbá az „Ábel” nevet viselő gőzmozdony üzemel. A személykocsi-parkot 6 db zárt és 4 db nyitott kocsi alkotja, míg a faanyagszállításban foglalkoztatott, nyitott kocsik száma 45 db.

Az erdei vasutat közvetlenül a műszaki vezető irányítja, mellette 1 fő forgalmi

szolgálattevő, s a vonatokon 9 fő személyzet dolgozik. A vasúti személyzethez tartozik még ezen kívül 1 fő pályamester, 17 fő pályamunkás, valamint 6 fő karbantartó munkás és 1 fő műhelyvezető, aki egyben a raktáros és anyagbeszerző teendőket is ellátja.

A göcseji erdei vasút 2004-ben 21 114 m³ faanyagot szállított.

A személyszállító vonatokon pedig ugyanezen évben 20 165 fő utazhatott kultúrált körülmények között.

ERDÉSZETTÖRTÉNETI TEREM

A terem kiállítási anyaga látványosan mutatja be, hogy Zala megye erdőben gazdag göcseji vidékén a történelem során különösen fontos volt az emberek kapcsolata az erdővel. A kiállítás erre a létfontosságú kapcsolatrendszerre építkezve vezet el bennünket a XX. század két világháború közötti időszakához, amikor a kiváló minőségű göcseji bükkösök és erdeifenyvesek zömét birtokló herceg Esterházy hitbizomány máig neves szakemberei, Lámfalussy Sándor, Barlai Ervin, Páll Miklós és további jeles kollégáik olyan korszerű és színvonalas erdőgazdálkodást alakítottak ki, amelynek gyakorlati elveit ma is büszkén vallják magukénak a kései erdészutódok.

A kiállítási terem kezdő tablója az ember és az erdő ősi kapcsolatát taglalja, hangsúlyozva, hogy az erdő és a fa az ember számára kezdettől fogva a természet legértékesebb ajándéka. Az erdő adta az alapvető élelmet, táplálta a gyűjtögető, vadászó embert, aki kezdetleges eszközeit, tárgyait is jórészt az erdő fáiból készítette. A földművelő ember már kiirtotta az erdők egy részét, ám lakóháza építőanyagát, tüzelőjét továbbra is az erdő adta, és annak oltalmát kereste, ha ellen-

ség dúlta fel otthonát. A kialakuló falvak, városok és a szántóföldek újabb és újabb területeket hódítottak el az erdő látszólag végtelen birodalmából. Még néhány évszázada is úgy tűnt, hogy természeti kincsei kimeríthetetlenek, de ma már tudjuk, hogy az embernek saját érdekében is kötelessége megvédeni e páratlan adományt.

Az erdő örök fennmaradása, megújulása természeti törvény, amely azonban csak az érintetlen erdőre, az őserdőre érvényes. Az ember a mai, modern világban sem nélkülözheti az erdő megújítható nyersanyagát, a fát, amely mindennapi életünk elengedhetetlen tartozéka. Napjainkban az erdő környezetvédelmi és közjóléti szolgáltatásai is soha nem látott módon felértékelődtek. Semmivel sem pótolható oxigéntermelő, pormegkötő, vízminőség-javító, zaj- és szél-mérséklő szerepe mellett, egyedülálló természeti csodája valódi örömet, kikapcsolódást nyújt a pihenni vágyó ember számára.

Az erdő életébe beavatkozni csak nagy hozzáértéssel és felelősséggel szabad. A szükséges erdőművelési és fakitermelési munkák elvégzése, az erdőben élő vad óvása, állományának vadászat útján történő szabályozása legharmonikusabban a termé-

szetvédelmi szempontokat szem előtt tartó erdőgazdálkodás keretén belül – az erdészek szakszerű munkáján keresztül – valósul meg. E sokrétű tevékenység göcseji múltjának és jelenének bemutatásával kíván a terem anyaga emléket állítani az erdő és az erdei munka megbecsülésének.

A kiállítás ezután visszapillant a honfoglalásunk időszakára, s megtudhatjuk, hogy a magyar nép történetével a tölgyfa van a legszorosabb kapcsolatban. Vadászó, halászó, pásztorkodó őseink életmódjának az óhazában e fafaj elterjedési területe, az erdős pusztá felelt meg leginkább. A honfoglalás időszakában – a feltételezések szerint – Zala kétharmadát is tölgyerdők borították, amelyek gazdátlanok voltak, később pedig a törzsek és nemzetségek osztatlanul használt birtokközösségét képezték.

Az államalapítás után az erdők királyi tulajdonba kerültek, s adományozható királyi birtokokat – silva regáliát – alkottak. Ezzel elkezdődött történelmünknek az az évszázadokon át tartó folyamata, amelyben az erdők szerepe maga is egyfajta hamisítatlan kor- és társadalomrajzot adott.

A második évezred elején Zalának 22 %-át borították tölgyerdők.

2000-ben, a millenium tiszteletére a Zalaerdő Rt. a budafai arborétumában felállította Szent István fából faragott nagyméretű szobrát, melyet Csávás Csaba fafaragó készített. A szobor fényképét közölve a kiállítás is tisztelettel adózik nagy királyunk emlékének.

A teremben a rendezők külön vitrinben mutatják be a göcseji erdők főbb fafajainak morfológiai jellemzőit – rügy, levél, termés és fatest formájában –, s a vitrin falán elhelyezett kis táblácskáról megtudhatjuk, hogy az erdei fák cserjék és lágyszárú növények a termőhelyhez, tehát a domborzathoz, az alapközethez, az égtáj szerinti kitettséghez, a hőmérséklethez, a csapadékhoz, a talajvízszinthez kötődő, többszintű növénytársulásokba egyesülve, erdőket alkotnak. További ismereteket kapunk arról is, hogy a Kárpát-medence mai növénytakarója az utolsó jégkorszakot követően alakult ki. Ekkor következett be erdeink tengerszintfeletti magassági elrendeződése is. Hegyekben a legmagasabban a fenyvesek, alattuk a bükkösök, majd a tölgyesek és egyéb lombos erdők helyezkedtek el. A növényvándorlások pedig északi, keleti és déli elemekkel gazdagították a növénytársulásokat. Ettől kezdve az erdeinkben tenyésző, szinte valamennyi fa és cserje –, ami csak előfordul hazánkban –, együtt él.

A kiállítás ezután Zala megye göcseji vidékével ismerteti meg a látogatót, kiemelve, hogy Göcsej, Zala megye sajátos földrajzi és néprajzi alakulata. Földrajzilag az Észak-Göcseji-dombságra és a Dél-Göcseji-dombságra tagozódik. Erdőgazdaságilag a hasonló felszíni jegyeket mutató Göcseji fenyőrégióra és a Göcseji bükk-tájra osztják. Határa északon a Zala folyó, keleten a Zalaegerszeget Oltárc-Valkonya községekkel összekötő vonal, délen a Kerka folyó, nyugaton pedig a Lentitől észak felé haladó főközlekedési út, Zalalövőig.

Göcsej első és egyik legnevesebb néprajzi kutatója Pländer Ferenc novai esperes volt, aki egyúttal irodalmi igényességgel össze is foglalta a Göcsejről szóló korabeli tudnivalókat. Dolgozata 31 oldalon a Pesten kiadott Tudományos Gyűjtemény 1838. évi júniusi számában jelent meg, **Göcsejnek esmérete** címmel.

A következőkben megtudhatjuk, hogy Göcsej erdeinek nagyobbik része a XVII. század második felében az egyik leggazdagabb magyar főúr, Nádasdy Ferenc országbíró, Zala és Somogy vármegyék főispánjának tulajdonában volt, míg kisebbik részével a nemesi közbirtokosságok rendelkeztek. Nádasdyt a habsburgellenes Wesselényi-féle összeesküvésben való részvétele miatt 1671-ben lefejezték, birtokait elkobozták, s azok a kincstárra szálltak vissza.

Gróf Esterházy Pál 1686-ban megszerezte a kincstártól a volt Nádasdy-birtokot, s abból 1695-ben már hercegi címet viselő főnemesként, hitbizományt alapított.

A magyar jogban a hitbizomány a főrendek vagyónának védelmében, 1687-től olyan rendelkezés volt, amellyel a családot képviselő alapító, bizonyos vagyont minden jövendő, vagy legalább több nemzedékre a család elidegeníthetetlen tulajdonának nyilvánított. Érvényességéhez királyi jóváhagyásra volt szükség.

A kiállítás ezután egy rendkívül fontos erdészeti dátumhoz, 1879-hez vezeti el a látogatót, amely időponttól Magyarországon az erdők kétharmadát a kor legnagyobb erdészpolitikusának, Bedő Albert országos főerdőmesternek nevéhez fűződő erdőtörvény szellemében, erdőgazdasági üzemtervek alapján kezelték.

Az üzemtervek az erdőterületek leírása mellett, kezdetben még 20 évre határozták meg az adott erdőbirtokon elvégzendő feladatokat, az általános és részletes vágásterveket, valamint az erdőfelújítási kötelezettségeket. Az üzemterveket csak az országos főerdőmester hagyhatta jóvá.

Az erdőtörvény – amely a maga korában Európa egyik legkorszerűbb ilyen törvénye volt – a nagyobb erdőbirtokosokat erdészeti szakemberek – erdőtisztek és erdőőrök – alkalmazására kötelezte. Az erdészeti igazgatásra erdőhivatalokat, és erdőgondnokságokat, az ellenőrzésre pedig erdőfelügyelőségeket hoztak létre.

Zala göcseji területén a herceg Esterházy hitbizománynak Bánokszentgyörgyön, Lendvaujfaluban (később Tornyiszentmiklóson), Szentpéterföldén, Zalabaksán és Lentiben voltak erdőgondnokságai. Az utóbbi településen hercegi erdőfelügyelőség is működött.

A kiállítás ezután egy látványos, nagyméretű, színes sarokkiképzésű fotón a Göcseji bükk-táj részletét mutatja be. Előtte a dobogó részen egy hatalmas méretű bükkfából kivágott korongon a rendezők azt érzékeltetik, hogy az évszázadnál is jóval idősebb fatörzs milyen vastagsági növekedéseket mutatott a kiválasztott fontosabb történelmi események időpontjában.

A nagyméretű fotón elhelyezett térkép mutatja a Göcseji bükk-táj elhelyezkedését Zala megyében, s mellette részletesen olvashatjuk, hogy a Göcseji bükk-táj Magyarország egyik legjelentősebb erdőgazdasági tája, amely földrajzilag a Válicka-vidéket, a Kerka-vidék déli részét, a Mura mentét és a Zalai-dombság déli részét foglalja magába. A bükk-táj az országnak az Adriai-tengerhez legközelebb fekvő része. A tenger felől érkező légtömegek kiadós esőket hoznak, de hasonló a helyzet az északnyugati irányból, az Alpok felől jövő, hideg légtömegek beáramlása esetén is.

A szubmediterrán és szubalpin hatás következtében ez Magyarország legcsapadékosabb vidéke. Az átlagos, éves csapadék meghaladja a 800 mm-t. A kiegyenlített, szélsőségektől mentes, nedves, hűvös klíma, az igen kedvező talajadottságok és a domborzat hatására alakultak ki a táj nevét adó országos hírű bükkösök, melyeket az erdészeti szakirodalom dél-dunántúli jelzővel különít el az ország többi bükkösétől. Jellegzetes lágyszárú növényük a zalai bükköny.

Itt van az országban a bükk optimuma, ami azt jelenti, hogy 100 éves korban a bükkösök 1 hektárra eső átlagos fatérfogata több mint 600 köbméter. A Göcseji bükk-táj 38,6 %-át borítják erdők.

A kiállítás a továbbiakban a hitbizományi erdőgazdálkodásban jelentős változásokat hozó 1920-as évek elejéig vezet el a látogatót. Megtudhatjuk, hogy az első üzemtervek a göcseji uradalmi erdőkben – a vágások helyén – még nagyarányú tölgy- és erdeifenyő-tenyésztést írtak elő. Az erdőket ennek megfelelően általában tölgy-makk-vetéssel, vagy csemetekertekben nevelt erdeifenyő-csemetékkel újították fel. A bükk fafajt az üzemtervek még harmadrendű fának tekintették – elegyarányát például összevonták a gyertyánéval –, mivel a faanyagát zömében csak tüzelésre tudták használni.

A bükk felhasználásában az áttörést az 1920-as évek eleje hozta meg, amikor gőzöléssel megoldották a hajlíthatóságát, s ezzel egy csapásra a bútoripar keresett fája lett. Előtérbe kerülése egyúttal jelentőssé tette erdészeti – fafajpolitikai – szerepét és természetes úton történő felújítását. Ez az időszak különösen a hitbizományi erdőkben jelentett alapvető változást. Megszüntették az addig folytatott külterjes gazdálkodást, az a fák tövön való eladását, és fűrészüzemek építésével egyidejűleg bevezették a házi kezelést. E fontos döntés lett

az alapja Göcsejben a klasszikus, korszerű erdőgazdálkodás kialakulásának, melyet többek között olyan erdősznagságok neve is fémjelez, mint Kaán Károly, Rimler Pál, vitéz Lámfalussy Sándor, Barlai Ervin, vitéz Páll Miklós és Barthos Gyula.

Újabb és alapvetően meghatározó időpont volt a göcseji erdők életében 1945., amikor a földreform-törvény értelmében a göcseji erdők zömét képező hitbizományi erdőterületek állami tulajdonba kerültek, míg a fennmaradó erdőket közbirtokosságok kezelték. A megelőző negyedszázad korszerű, magas színvonalú szakmai munkája és szervezetsége igen jó alapot teremtett a megváltozott, új helyzetben az erdőgazdálkodás további sikeres folytatásához. Az erdészeti munkák irányítására kezdetben a hercegi erdőgondnokságokból állami erdőgondnokságok alakultak, majd újabb negyedszázadot felölelő időszak többszöri átszervezései után, 1970-ben létrejött a zalai állami erdők zömét kezelő Zalai Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaság. Több mint két évtizednyi eredményes gazdálkodás után, e megyei szintű nagyvállalatból alakult 1993-ban a mai jogutód, a Zalai Erdészeti és Faipari Részvénytársaság, rövidebb cégneven a Zalaerdő Rt.

A XXI. század első évtizedének derekán, a részvénytársaság által kezelt 56 ezer hektár állami erdőből a göcseji erdőgazdasági tájakra eső, mintegy kétharmadnyi részt, 36 ezer hektárt a társaság bánokszentgyörgyi, letenyei, lenti, részben pedig

a zalaegerszegi és nagykanizsai erdészetei kezelik.

Az összes göcseji erdők egyharmada magán-erdőgazdálkodók tulajdonában van.

Göcsej 39,6%-át borítják erdők, s ezzel az ország legerdősiltebb vidékei közé tartozik.

A teremnek ebben a részében vitrinben mutatják be a rendezők a göcseji erdők főbb gombaféleségeit, az ehető és a mérgező gombákat.

A kiállítás ezután az erdők felújítási módjaiba, az erdészek nehéz és szép munkájába ad bepillantást, hangsúlyozva, hogy az erdő felújítását tekintve az erdészek generatív és vegetatív felújítást különböztetnek meg. Az előbbi esetében az új fácskák magvakból nőnek, természetes vagy mesterséges úton, míg az utóbbinál az új, fiatal fák a kivágott idős fák gyökereiből hajtanak ki. Ezekből lesznek az úgynevezett sarjerdők.

Természetes felújításról akkor beszélünk, ha az új erdő a fák lehulló magvaiból keletkezik az erdész gondos nevelő, ápoló munkájának segítségével. A göcseji erdőkben ilyen módon újítják fel a bükkösöket. Amíg a természetes felújítás során a látszólag pazarló természet bőségesen hulló magvakból rendezetlenül kelt csemetékkel teremti újra az erdőt, addig a mesterséges felújítás esetében a takarékos ember mérteni rendben, sorokban, darabonként ülteti el az előre megtermelt csemetéket vagy veti el a magvakat. A magról eredt szálerdők minden szempontból értékesebbek a sarjerdőknél, ezért az előbbieket területének növelése az erdész egyik legfontosabb feladata. Ez egyben azt is jelenti, hogy Göcsejben is mindenütt a termőhelynek legmegfelelőbb fafajt kell termesztetni, törekedve a természetközeli erdőállapot fenntartására.

A kiállítás ezután igen lényeges tudnivalókat tárgyal, amelyek hatásosan megvi-

lágítják az erdőnevelési munka szükségességét és fontosságát. Így megtudhatjuk, hogy az erdőben – annak élete során – az őserdő természetes gyérülésének folyamatát mesterséges gyérítéssel, a természetes kiválasztódást mesterséges kiválasztással helyettesítik, és gyorsítják fel az erdészek.

A természetes gyérülést pótló nevelővágásokkal nemcsak faanyagot lehet nyerni – bár ez sem elhanyagolható –, ennél sokkal fontosabb, hogy velük tudatosan szabályozzák az erdő fejlődését, s ezáltal megteremtik:

- az erdő kívánt fafaj-összetételét;
- az erdő legértékesebb fáinak kiválasztását, és azok növekedésének fokozását;
- az erdő egészségi állapotának és ellenálló képességének javítását;
- a fák környezetvédő szerepének növelését;
- az erdő szépségének, esztétikai értékének, közjóléti szolgáltatásainak kiteljesítését.

Nevelővágásokat az erdészek az erdő életének biológiailag indokolt, meghatározott időpontjaiban végeznek. Ennek a nagyon felelősségteljes munkának a végrehajtása az erdőgazdálkodás szakmai színvonalának egyik fontos követelménye.

Az érintetlenül, kezelés nélkül hagyott erdő állapotában annak elöregedésével romlás következne be, s ezáltal nemcsak fatermelő képessége csökkenne, hanem közjóléti és környezetvédelmi szerepét sem tudná betölteni.

A következőkben a kiállítás az erdőről és annak védelméről szóló 1996. évi LIV. törvény bevezető részével ismerteti meg a látogatót, kiemelve, hogy: „Az erdő a szárazföld legösszetettebb természeti (ökológiai) rendszere, amelynek léte a környezetre gyakorolt hatásaiból eredően az egészséges emberi élet egyik alapvető feltetele.

Az erdő a termőtalaj, a légkör és a klíma védelmében, a vizek mennyiségének és minőségének szabályozásában betöltött meghatározó szerepe mellett

- meghatározza a táj jellegét, szebbé teszi a környezetet,
- testi, lelki felüdülést ad,
- őrzi az élővilág fajgazdagságát,
- megújítható természeti erőforrásként a környezeti állapot folyamatos javítása mellett nyersanyagot, energia-hordozót és élelmet termel.

Erdeink jelenlegi területe, állapota több évszázados emberi tevékenység során alakult ki. Területi széttagoltságuk és a rájuk ható környezeti ártalmak miatt az erdei életközösségek nélkülözhetetlen fennmaradására, védőhatására és termékeire (hozamaira) csak akkor számíthatunk, ha szakszerűen kezeljük és megóvjuk a károsító hatásoktól, a túlzott használatától és igénybevételtől, biztosítjuk növény- és állatvilágának sokféleségét és megfelelő összhangját, az erdei életközösség dinamikus és természetes egységét.

Az erdő fenntartása és védelme az egész társadalom érdeke, jóléti szolgáltatásai minden embert megilletnek, ezért az **erdővel csak a közérdekkel összhangban szabályozott módon lehet gazdálkodni. ...**”

A látogató a teremben itt olvashatja Bedő Albertnek, a legnagyobb magyar erdésznek soha el nem évülő gondolatát:

„TISZTELJÜK AZ ERDŐKET,
MERT AZOK A MI JÓLÉTÜNK
ELŐMOZDÍTÓI!”

A teremben külön hangsúlyt kap a híres zalai nagyvadgazdálkodás, s benne a világhírű gímszarvas-gazdálkodás eredményeinek bemutatása. Zala megyében, így a göcseji erdőségekben is, ősidők óta megtalálható a nagyvad. Egyik erre utaló emlékünk a Keszthely melletti Fenékpusztán feltárt kétezer éves szarvaslelet.

A történelem során, az erdők irtásával párhuzamosan visszaszorult a nagyvad létszáma, elsősorban a gímszarvas állománya. A XIX. század utolsó évtizedeitől azonban a vadtelepítések hatására és szabad terjeszkedése révén, a szarvas újra jelentős területeket foglalt el.

Az összefüggő, nagyméretű hitbizományi erdőtümbök Göcsejben is megteremtették a nagybirtokszerű vadgazdálkodás alapjait, s ez lett a záloga a páratlan értékű, világhírű zalai gímszarvas-állománynak. Itt, a gímbikáknak módjuk van megérni azt az optimális 14–16 éves kort, amikorra agancsaik a legnagyobb méreteket elérhetik.

A zalai gímszarvas világelsőségét mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy 2000-ben, a millennium évében a világ legjobb 20 tróféájából 10 magyar volt, s ebből 7 Zalából származott. A világon Zalában a legmagasabb az aranyérmes szarvas-tróféák aránya.

A világhírű állomány genetikai adottságainak megőrzése érdekében a Zalaerdő Rt. két göcseji régióbeli vadászterülete különleges rendeltetésű minősítést kapott.

A gímbika életének csúcspontja a szarvasbögés, amit a vadászat ünnepnapjainak tekint a vadásztársadalom. Ezek a legszebb hetek, a rejtett életmódot folytató bikák

ilyenkor kerülnek elő. Nagy élmény szeptemberi ködös hajnalokon, vagy párás estén hallgatni a szarvasbikák hangját. A szarvasfajok közül a gímnek a legszebb a hangja. A szarvasbőgés a csaknem félévig tartó vadászigény nyitánya. Szeptemberben és októberben a kapitális gimbikákra vadásznak, majd a nemkívánatos, hibás agancsú bikákat lövik le. Ezzel egy időben történik a tehenek és a borjak vadászata is.

A teremnek külön látványossága a göcseji erdőkben egykor élt szarvasbika bemutatása, amely életnagyságában hirdeti a világhírű zalai gímszarvas-állomány különlegességét. Az erdei környezetet imitáló, posztamensen álló gimbikának színes – bükköst és erdeifenyvest ábrázoló – festmény ad hangulatos hátteret.

A kiállításnak ezen a részén – a magas falfelületeken – négy kapitális szarvasagancsot csodálhatnak meg a látogatók, míg az egyik tablón színes fotókon láthatjuk az 1970. évi világrekorder gimbikát elejtőjével, Marion Schusterrel, valamint az 1972. évi szintén világrekorder bikát, amelyet Paul Riegel német vadász hozott terítékre.

Az őszi bükkerdő és a szarvasvadászat hangulatát gróf Széchenyi Zsigmond, a nagy magyar vadász és vadászíró emlékezetes sorai is idézik:

„NINCS SZEBB ERDŐ
AZ EZÜSTTÖRZSŰ,
SZEPTEMBERI BÜKKÖSNÉL,
ÉS NINCS SZEBB VAD A BENNE
ORGONÁZÓ MAGYAR
SZARVASBIKÁNÁL!”

A teremnek ebben a részében a látogató azt is megtudhatja, hogy a göcseji erdőkben a szarvas mellett jelentős a vaddisznó térhódítása is. Elejtésük a magyar nimródok számára a legélvezetesebb nagyvadászat, annál inkább is, mivel a kocák kivételével, egész éven át lőhető. Sajnos a károkozása a mezőgazdasági kultúrákban jelentős, ami elterelő etetéssel és kellő létszámszabályozással mérsékelhető.

A zalai őzek, így a göcseji erdőkben élők is, átlagos minőségűek, ezért állományuk javításához nagyobb törődésre lenne szükség.

Dámszarvassal a Zalaerdő Rt. bánokszentgyörgyi dámkertjében találkozhatunk. Létszáma és vadászata nem számottevő.

A részvénytársaság 66 000 hektáros göcseji vadászterületén 2004-ben 900 szarvast, ebből 200 bikát, 750 őzet, ebből 300 bakot, és 1550 vaddisznót ejtettek el a külföldi és a hazai vadászok.

Az aranyérmes gimbikák száma évente 15–20 között változik.

A kiállítás külön is hangsúlyozza, hogy a XIX. században a mai Magyarország területéről eltűntek a nagyragadozók – a medve, a farkas, a hiúz –, így az ember egyre nagyobb szerepet kapott a vadállomány egyensúlyának fenntartásában. Mindez ma már azt jelenti, hogy „VADÁSZNI SZÜKSÉGES”, mert ellenkező esetben, főleg a nagyvadállomány,

nem kívánatos mértékben elszaporodna, és táplálkozásával óriási károkat okozhatna.

A vad számára erdei-mezei környezet nyújtja a táplálékot és a búvóhelyet, vagyis az életfeltételeket. Ezért a páratlan értékű göcseji élőhelyek megőrzése, s ahol lehet fejlesztése, a vadgazdálkodóknak külön is kiemelt feladata. A göcseji tájba beleolvadó, elszórtan elhelyezkedő kis vadföld-parcellák, vadlegelők mellett, ezt a célt szolgálják a kialakított nagyobb területű, összefüggő vadföldként művelt szántók is.

Tovább gazdagították a vad élőhelyét Gőcsejben az erdészetek által épített apró tavacsok is. Néhány erdőrészlet kifejezetten „vadrejtő-sűrűvé” alakítása pedig újabb kedvező minőségi változást jelentett a vadeltartó-képesség növelésében.

A vadgazdálkodóknak fontos feladata a téli inséges, zord időben a vad etetése is. A Zalaerdő Rt. göcseji erdészetei ilyenkor átlagosan 800 tonna takarmánnyal töltik fel a vadetetőket.

A Zalaerdő Rt. göcseji erdészeteinek vadászházai kitűnő pihenési lehetőséget és kultúrált, igényes kiszolgálást nyújtanak a magas színvonalú vendégvadásztatáshoz. A természetes formájában megőrzött, hangulatos göcseji táj, a szemet-lelket gyönyörködtető vadregényes erdők – bennük a messze földön híres vadállománnyal –, igazi vadászparadicsomként várják a hazai és külföldi vadászvendégeket.

Továbbhaladva a teremben egy újabb posztamenshez érünk el, amelyen réges-

régi erdei szerszámokat, eszközöket állítottak ki a rendezők. Az itteni falfelületen elhelyezett tablóból megtudhatjuk, hogy a régmúlt századokban nagyon sokan az erdőből szereztek meg a létfenntartásához szükséges javakat. Az erdőgazdálkodás kialakulásával elsősorban a favágási és az erdőültetési munkák adtak nagyon sok embernek munkaalkalmat.

A favágás – mai szóhasználatlaltal fakitermelés – a göcseji erdőben is az akkori országos rend szerint zajlott, azaz a vegetáció befejeződése után – „amikor elállt a fa leve” –, a késő őszi hónapokban kezdődött és tartott április végéig, a mezőgazdasági időmunkák megkezdődéséig. A fák kivágásához kifogástalan állapotú fejszét, kétszemélyes kézi fűrészket és esetenként már a dőlő fát irányító eszközöket, ékeket,

valamint döntővillákat is használtak. A méretre vágott farönköket a falvakból verbuválódott fogatosok lovaikkal közelítették a vágásterület szélére. Nehezebb terepviszonyok között előfordult, hogy bivalyokat is

alkalmazták. A biztonságos munkaszervezés érdekében a göcseji erdőgondnokságok saját fogatgazdaságot is létrehoztak.

A teremben tovább haladva ismét az erdészek felelősségteljes szakmai tevékenységébe kapunk bepillantást. Így olvashatjuk, hogy az üzemtervi erdőgazdálkodás megjelenésével az érett erdőrésztletek kitermelését és egyúttal a felújításukat is szolgáló vágásmódokat szálalásra, felújítóvágásra, valamint tarvágásra osztották fel az erdészek.

A szálalás során szóba jövő fákat szálanként és elszórta vágják ki, végighaladva időnként az érintett erdőterületen. Ilyen vágásmódot alkalmaztak régen a kisparszti erdőgazdálkodásban. Az úgynevezett szálalóerdőben 1 éves kortól 100 éves korig megtalálhatók voltak a fák.

A felújítóvágás esetében a fakitermelés mindig csak az erdő bizonyos részeire terjed ki, ahonnan jó magtermés esetén az érett fákat fokozatosan távolítják el. A megfelelő fényviszonyok kialakítása, a magtermés elősegítése érdekében az erdész kis területfoltokon, óvatosan bontja meg a zárt erdőt, ahonnan, mint gócból kiindulva, gyűrű alakban halad a bontás. A fákról lehullott mag a talajban megtelepül és évek múlva, az utolsó fák kivágása után kialakul az összefüggő fiatalos, az új erdő. A híres göcseji bükkerdőket a zalai erdészek már az 1920-as évek eleje óta ilyen vágásmóddal kezelték, illetve kezelik ma is.

A tarvágásra ítélt erdőterületen egy időben minden fát kivágunk, mivel az ilyen

erdők fajaj-összetételüknél fogva természetes felújításra nem alkalmasak.

A kiállítás rendezői a bemutató során több esetben is hangsúlyozták az üzemtervek jelentőségét, s annak szerepét nem mulasztják el kiemelni a mai kor erdőgazdálkodását illetően sem. Így hangsúlyozzák, hogy az erdőben végezhető, különböző erdészeti munkák alapja a több mint egy évszázados múltra visszatekintő üzemterv, mai hivatalos nevén erdőállomány-gazdálkodási terv, röviden erdőterv, amelyet erdészeti hatóság, az Állami Erdészeti Szolgálat készít tízéves időtartamokra. Ez az erdő folyamatos fennmaradása és fahozamainak hosszútávra történő, egyenletes elosztása érdekében készül, az erdészeti munkákat végrehajtó gazdálkodó szervezet vagy az erdő tulajdonosának közreműködésével.

Az erdőterv szerinti gazdálkodást az erdészeti hatóság folyamatosan és következetesen ellenőrzi, egyértelműen garantálva ezzel az abban lefektetett célok megvalósulását.

A jelenleg érvényben lévő erdőtervek már a természetközeli erdőgazdálkodás követelményeit messzemenően figyelembe véve készültek. Tartalmazzák többek között a szükséges fakitermelések módjára és mértékére, valamint az erdők felújítására vonatkozó tervadatokat.

Az erdőterv előírásait megszegő gazdálkodót a hatóság megbírságolja.

A terem szemléltető anyaga röviden megemlékezik a rendkívül nehéz erdei munkák 1945 utáni gépesítéséről is. Ezzel összefüggésben előzetesen olvashatjuk, hogy a II. világháborút követő években az ország újjáépítése igen nagy mennyiségű faanyagot igényelt. A rendkívüli helyzet óriási megterhelést rótt a göcseji erdőkre is. Különösen az erdeifenyvesek sínylették meg a túlzott mértékű fakitermeléseket.

Az 1950-es évek közepétől ezen a vidéken is nagy lendületet vett, a nehézségi fókát illetően közvetlenül a bányászat után következő erdei munkák gépesítése. Különösen a fakitermelés terén volt szembeűnő a fejlődés: a '60-as évek derekára már motorfűrészekkel végezték e nehéz munkának több mint 90%-át.

Az elműlt évtizedekben igen jelentős volt a fejlődés a kitermelt fák vágástéri mozgatásában is. Napjainkban, az idősebb erdőkben már a lehető legkíméletesebben közlekedő, nagy értékű és nagy teljesítményű gépek, úgynevezett kihordó-szerelvények dolgoznak. A fiatalokú erdőkben továbbra is nélkülözhetetlen a fogatok használata.

A faanyagnak a felhasználási helyekre vagy rakodóállomásokra való elszállításában a terepjáró-gépkocsik mellett, ezen a vidéken hagyományosan az erdei vasútnak van kitűntetett szerepe.

Az erdőgazdasági munkákban a göcseji erdészetek több száz vállalkozót foglalkoztatnak.

A teremben ezután érkezik el a látogató a Göcseji bükk-tájhoz hasonlóan kialakított Göcseji fenyőrégió nagyméretű fotójához. A fotón külön kis táblácskán látható látható a fenyőrégió elhelyezkedése Zalában, még másik táblácskáról olvashatjuk, hogy a Göcseji fenyőrégió a bükk-tájjal határosan, attól északi, északnyugati irányban terűl el. Nyugati részére jellemzők az enyhe lejtésű dombok, amelyek kelet felé

haladva egyre tagoltabbá válnak, majd hullámos formát vesznek fel. A tengerszint feletti magasság 150-320 m között váltakozik.

Éghajlati viszonyai hasonlóak a bükk-tájéhoz. Az éves átlagos csapadék mennyisége, itt is meghaladja a 800 mm-t.

Az erdővel borított domboldalakon a fenyőrégióban is zömében a legjobb erdei talajt, az agyagbemosódásos barna erdőtalajt találjuk.

Mivel a domborzati viszonyok a mezőgazdasági termelést is lehetővé tették, a XIX. században jelentős erdőterületeket irtottak ki, amelyeket később parlagon hagytak. Ezek a környező erdeifenyves-állományok maghullásából természetes úton bevetődtek, s újra fenyves erdővé alakultak.

Az ország legszebb és legértékesebb, őshonosnak számító erdeifenyő-állományai tenyésznek ezen a vidéken, fatérfoogat-termékumuk felűlműlja az itteni lomberdőkét.

A Göcseji fenyőrégió 41,2%-át borítják erdők.

A Göcseji fenyőrégió fotója előtti dobozórészen a híres göcseji erdeifenyvesekből származó fatörzskorongok illusztrálják, hogy az erdeifenyő – növekedését illetően – hálás fája ennek a vidékének.

A kiállítás erdészettörténeti terme külön tablót szentel azoknak az egykor élt, jeles zalai vagy a zalai erdőkkel kapcsolatban állt erdészeknek, akiknek nevét és tevékenységét már a történelem őrzi. Ezen a tablón a rendezők megemlékeznek herceg dr. Esterházy Pálról, az Esterházy hitbizomány 1920–1945 közötti fejeéről, aki külön is nagy gondot fordított arra, hogy kitűnő erdészszakembereket foglalkoztasson hatalmas erdőbirtokán. A tablón ábrázolt erdész nagyságok portréit Pásztor László nagykanizsai festőművész készítette. A portrék alatti életrajzokból a látogató az alábbiakat tudhatja meg:

herceg dr. ESTERHÁZY PÁL

1901–1989

Az egyik legősebb és leggazdagabb magyar főúri család sarjaként 1901-ben született Kismartonban (ma Eisenstadt), Cziráky Margit grófnő és herceg Esterházy Miklós házasságából.

Apjai korai halála után, 1920-ban, mint legidősebb fiú, ő lett a hatalmas Esterházy-birtok feje, s egyúttal az örökös hercegi cím tulajdonosa.

1925-ben Budapesten jogi doktorátust szerzett, majd Bécsben felsőfokú kereskedelmi tanulmányokat végzett.

A második világháború befejezése után a magyarországi Esterházy-birtokot államosították.

1946-ban feleségül vette Ottrubay Melindát, a Budapesti Operaház prímabalerináját.

1949 elején, a Mindszenty József hercegprímás elleni koncepciók perben ártatlanul 15 év börtönbüntetésre ítélték. Börtönéből az 1956-os forradalom napjaiban szabadították ki. Ezután főként Svájcban élt feleségével, az 1989-ben bekövetkezett haláláig.

A két világháború között Zalában az általa irányított hitbizománynak 43 ezer katasztrális hold erdőbirtoka volt. Herceg Esterházy Pál ebben az időszakban több nagy tudású erdőszakembert foglalkoztatott, s ez nagyban hozzájárult a korszerű zalai erdőgazdálkodás és fűrészipar kialakulásához.

KAÁN KÁROLY

1867–1940

Nagykanizsán született a kiegyezés évében. A selmecbányai Bányászati és Erdészeti Akadémián 1888-ban szerzett erdőmérnöki oklevelet. Kortársai közül hamar kiemelkedett szakmai felkészültségével. 1908-ban a Földművelésügyi Minisztériumba helyezték, ahol az államerdészet szinte valamennyi kérdésével foglalkozott. Leg-

magasabb beosztásai: helyettes államtitkár, majd államtitkár. Tagja volt a Magyar Tudományos Akadémiának.

A trianoni országvesztés után kiemelten kezelte az Alföld fásításának feladatát. Igen gazdag az ilyen irányú szakirodalmi munkássága.

Korát megelőzve ismerte fel a természeti értékek védelmének és az erdők közjóléti szerepének fontosságát. 1931-ben megjelent hatalmas műve, a *Természetvédelem és a természeti értékek*, ma is érvényes gondolatokat tartalmaz, alapműnek számít.

Elméleti és gyakorlati útmutatásait megszívélve vezették be Zalában a herceg Esterházy hitbizománynál a belterjes gazdálkodást, s ezzel és fűrészüzemek építésével, megteremtették az erdőgazdálkodás korszerű vertikumát.

Gyakorlati és szakirodalmi munkássága a magyar erdészet halhatatlanjai közé emelte.

RIMLER PÁL

1867–1943

Erdőmérnöki oklevelét 1892-ben szerezte meg a selmecbányai Bányászati és Erdészeti Akadémián. 1900-ban került a herceg Esterházy hitbizományhoz, és több beosztás után lett a soproni erdőigazgatóság elsőszámú vezetője.

Különösen nagy érdemeket szerzett a hitbizomány erdőbirtokain a korszerű erdőgazdálkodás megteremtésében.

Irányítása mellett modern fűrésztelepek, elsőrendűen megépített erdei vasútvonalak, s nem utolsósorban szakszerűen felújított erdők születtek.

Munkássága elismeréseként részére Horthy Miklós kormányzó 1930-ban magyar királyi gazdasági főtanácsosi címet adományozott.

1937-ben nyugállományba vonult, s utóda a hitbizományi igazgatóság élén vitéz Lámfalussy Sándor lett.

LÁMFALUSSY SÁNDOR

1890–1975

Erdőmérnöki oklevelét 1914-ben szerezte meg Selmecbányán. Világháborús katonai évei után, 1919–1921 között a soproni Bányászati és Erdészeti Főiskolán tanított. 1921-ben került Lentibe, a herceg Esterházy hitbizományhoz, ahol kezdetben fűrészüzemek tervezési és kivitelezési munkáival tűnt ki. 1924-ben a hercegi erdőfelügyelőség vezetője lett, amely beosztásában őt zalai erdőgondnokság és két fűrészüzem, valamint az erdei vasút munkáját felügyelte.

Kiemelkedő szakmai munkásságának elismeréseként, 1937 októberében átvette a hitbizomány soproni erdőigazgatóságának vezetését, amely a hitbizomány 100 ezer hektáros erdőbirtokának irányítását jelentette.

1948–1961 között a soproni Erdőmérnöki Főiskola, illetve jogelőd intézményeinek tanszékvezető egyetemi tanára volt. Az erdőhasználat tárgykörét tanította nagy szaktudással és emberszeretettel erdőmérnök-hallgatók nemzedékei számára.

1973-ban a legmagasabb erdészeti kitüntetéssel, Bedő Albert-Emlékéremmel ismerték el kimagasló szakmai életútját.

BARLAI ERVIN

1899–1967

Erdőmérnöki oklevelét 1923-ban szerezte meg Sopronban. Édesapja, dr. Barlai Béla a selmecbányai Bányászati és Erdészeti Főiskola európai hírű kohászprofesszora volt.

1923-ban került a herceg Esterházy hitbizományhoz, ahol 1924-től Lentiben az erdei vasutak tervezésével és kivitelezésével foglalkozott, majd a vasútvonalak üzemeltetésében jeleskedett, mint üzemvezető.

A tehetséges, fiatal szakembert 1929-ben a hitbizományhoz tartozó Kerkavölgyi Faipari Rt. lenti fűrészüzemének vezetőjévé nevezték ki.

1941-ben a visszacsatolt Munkácsra helyezték, ahol a Latorca Ipari és Gazdasági Rt.

műszaki igazgatójaként, 180 ezer hektár erdő gazdálkodását és öt fűrészüzem munkáját irányította.

Pályafutásának csúcspontját az 1946–1949 közötti időszak fémjelezte, amikor Bedő Albert és Kaán Károly – a két legjelentősebb magyar erdészpolitikus – méltó utódaként, a magyar államerdészetet szervezete és irányította.

1949-ben a diktatúra méltatlanul félreállította, de ő kisebb beosztásokban is kamatoztatta tudását szerett szaktársa javára.

PÁLL MIKLÓS

1894–1959

Erdőmérnöki oklevelét a tűzértisztként végigharcolt világháború után, már a Sopronba menekült és települt főiskolán szerezte meg 1920-ban.

Tehetségére felfigyelve, Kaán Károly a Földművelésügyi Minisztériumba hívta, ám ő a gyakorlati munkát választva, alig egy év elteltével Zalába került a herceg Esterházy hitbizományhoz. Rövidesen a '20-as évek elején alakított szentpéterföldi erdőgondnokság vezetőjévé nevezték ki, ahol közel két évtizedig dolgozott nagy szakmai elhivatottsággal. Különösen a korábban kizsartott erdők sebeinek begyógyításában, kitűnő bükkösök nevelésében, és több üzemszervezési újdonság bevezetésében jeleskedett.

Humánus magatartásáért, emberségéért, mindenki tisztelte. 1941 után már a bánokszentgyörgyi erdőgondnokság vezetőjeként dolgozott. A háború közeledeével katonai parancsnokként hadiüzemé nyilvánította az erdőgondnokság munkaterületét, idősebbeket és fiatalokat is megmentve ezzel az elhurcolástól.

1945 után, különösen az '50-es években sok megaláztatás érte hercegi erdőtisztit múltjáért, ami idő előtt aláasta egészségét.

Szakirodalmi munkásságában a táji erdőművelés zalai lehetőségeinek kidolgozásával alkotott maradandót.

BARTHOS GYULA

1883–1971

A nagykanizsai születésű erdőmérnök 1906-ban szerzett oklevelet Selmecebányán. 1906-tól 1918 végéig a Dél-Kárpátokban, a Retyezáton teljesített szolgálatot a gróf Kendeffy-uradalom főerdészeként.

Erdély elvesztése után, 1919-ben hazakerült szülővárosába, s itt herceg Batthyány-Strattmann László nagykanizsai, hitbizományi erdőhivatalát vezette 1945-ig, mint főerdőmester. Az általa irányított erdőbirtok között volt a mai Göcseji bükkájba tartozó eszteregnyei és obornaki erdők egy része is.

Barthos Gyula nemcsak kiváló erdész és vadász, hanem országosan is elismert ornitológus volt. Valamennyi szolgálati helyén tudósi alapossággal kutatta a madárvilág életét. Mindezideig a legtermékenyebb zalai erdészeti, vadászati és ornitológiai szakíró.

Külön érdeme, hogy korát messze megelőzve foglalkozott a biológiai erdővédelem kérdéseivel, benne a madárvilág hasznos tevékenységével.

Hatalmas, 800 oldalas *Erdészüdv, vadászüdv!* című „posztumusz kiadású” könyve a magyar erdészettörténet becses értéke.

KISS LAJOS

1892–1970

Erdőmérnöki oklevelét 1914-ben szerezte meg a selmecebányai Bányászati és Erdészeti Akadémián. Hidásként végigharcolta az első világháborút. 1919 őszétől a Nagykanizsai Magyar Királyi Járás Erdőgazdálkodásánál dolgozott, mint segéderdőmérnök. 1920-tól a Tapolcai–Keszthelyi, majd a Zalaegerszegi Magyar Királyi Erdőhivatal vezetője volt.

Kiss Lajos munkaköreinél fogva kitűnően ismerte a zalai erdőket, melyekről több szakvéleményt és elemzést is készített.

1945 nyarán az újonnan alakult Zalaegerszegi Magyar Állami Erdőgazdálkodási igazgatójává nevezték ki. Irányításával

szervezték meg Zalában a 100 katasztrális holdnál nagyobb erdőbirtokok államosítását. A herceg Esterházy hitbizomány erdeinek átvételét személyesen irányította. Elévülhetetlen érdeme, hogy egész Zala megyét, átfogó erdőgazdaságot tudott létrehozni, amely legelső jogelődje volt a mai Zalaerdő Rt.-nek.

1949-ben, a diktatúra személyét ért méltánytalanságai miatt felmentését kérte. Ezután erdőrendezőként, majd a megyei tanácsnál dolgozott az 1954. évi nyugdíjazásáig. Súlyos betegségét követően, Debrecenben hunyt el.

PALOTAY ISTVÁN

1907–1972

1931-ben szerezte meg erdőmérnöki oklevelét Sopronban. Pályafutását erdőrendezői munkakörben kezdte a honvédkincstár erdőigazgatóságánál, majd ugyanilyen munkát végzett 1939-től a kárpátaljai, rahói erdőigazgatóság területén.

Közvetlenül a második világháború után családjával Zalába költözött, ahol megszervezte, majd vezette a türjei állami erdőgazdálkodást.

1948 tavaszától a Zalaegerszegi Magyar Állami Erdőigazgatóság erdőrendezési munkáit irányította, majd az '50-es évek elején alakult Zalaegerszegi Erdőrendező-ség vezetője lett. Tevékenységét a magyar erdők, a szakma odaadó szeretete és művelése jellemezte. Kitűnő, igényes vezető volt, akinek irányításával több tízezer hektár zalai erdő üzemterve készült el.

Napi munkáján kívül, igen jelentős volt a szakirodalmi tevékenysége is, a faállomány-szerkezeti kutatásokban és a száraló erdőgazdálkodás hazai lehetőségeinek vizsgálatában.

Szakmai nagysága mellé, emberi méltósága és a munkatársai iránti kivételes segítőkészsége párosult. Kvalitását elismerve, 1967-ben Bedő Albert-Emlékéremmel tüntették ki.

A látogató ezután az erdészettörténeti terem befejező tablójához érkezik el, amely a természetvédelemmel kapcsolatos alapvető ismeretekről tájékoztat, különös tekintettel a göcseji erdőkre. Mindjárt az első információ rendkívül fontos, hiszen belőle megtudható, hogy a természetvédelem jelentőségének felismerése, feladatainak első meghatározása és azok tudományos igényű publikálása, hazánkban a XX. század első évtizedeire esik, s az akkori idők legjelentősebb erdészpolitikusának, a zalai születésű Kaán Károlynak a nevéhez fűződik. Hasonlóan az ő neve fémjelzi az erdők közjóléti szerepének törvényszintű elismertetését is. Kaán Károlynak 1931-ben jelent meg hatalmas műve a *Természetvédelem és a természeti emlékek* címmel, amely könyv máig érvényes gondolatokat és iránymutatót tartalmaz mindannyiunk számára.

A klasszikus természetvédelem fogalmköre – a természeti emlékek és értékek, valamint a ritka növény-és állatfajok megővése – napjainkra jóval szélesebb értelmezést kapott, és ma már a természeti rendszerek, a tájak, a védetté nem nyilvánított növény- és állatvilág, s nem utolsó sorban az erdővagyron általános védelme is részét képezi a természetvédelmi feladatoknak.

A tablón jellemzőik alapján külön is szerepelnek az egyes természeti értékek fogalmi meghatározásai az alábbi csoportosítások szerint.

A **nemzeti park** nagyobb kiterjedésű, természeti értékekben gazdag terület, amelynek adottságaiban az emberi tevékenység még nem okozott lényeges változást, így eredeti állapotát megőrizte.

A **természetvédelmi terület** jellemzője, hogy legalább egy számottevő földrajzi kiterjedésű védett értéket tartalmaz.

A **tájvédelmi körzet** kialakításakor a települések és a környező megművelt földek és erdők is védelem alá kerülnek, mivel a környezeti összetevők együttesét kell oltalmazni.

A **helyileg védett érték** kis kiterjedésű, helyileg védendő objektum.

Az **erdőrezervátum** olyan természetközeli állapotú erdőterület, amely az erdei életközösség megővését, annak élettani és fejlődési folyamatainak szabad érvényesülését és ezek kutatását szolgálja. Országos védelem alatt áll.

A tablón szereplő fotókhoz kiegészítésként feltétlenül érdemes tudni még az alábbiakat. A Zalaerdő természetvédelem iránt elkötelezett szakemberei még az 1970-es években – a Göcseji bükkktáj szívében – alakították ki, és helyezték védelem alá a Tormafölde-Vétyemi Ósbükkös Erdőrezervátumot. Magterülete 31 hektár, védő zónája 152 hektár. A 180 éves kort megért – dómnyi méretű – fák átlagos magassága 40 méter.

Az ósbükkös a háborítatlan őstermészet maradványaként őrzi a vidék eredeti jellegét. Akinek módja volt benne járni, az megsejthette a természet felülmúlhatatlan csodáját, mindent uraló összhangját.

Az ezredfordulón védetté nyilvánították a Mura-menti Tájvédelmi Körzetet is, amely döntést elsősorban annak erdészeti jelentősége is indokolt. A területen 50 növénytársulás maradt fent. Itt található a tornyiszentmiklósi „Muraerdő”, ahol Magyarország egyetlen ártéri bükkös állománya tenyészik.

A kiállítás külön is hangsúlyozza a göcseji erdők közjóléti szerepét, s ezen belül is az erdész munkájának fontossága, aki többek között azon is dolgozik, hogy segítse visszavezetni a civilizált embert természetes környezetébe. Ezt a célt szolgálják többek között a közjóléti erdők, a parkerdők és az arborétumok. A vidék jellegzetesen szép példái erre a lenti parkerdő és a budafai arborétum. A parkerdő ártéri területén nagyon sok védett növény él, köztük a tömegesen előforduló tőzike és a kockás kotuliliom. A budafai arborétumot az egykori Délzalai Állami Erdőgazdaság szakem-

berei alakították ki az '50-es évek végén, a budafai kastélypark kertjéből. Az arborétumban napjainkig 220 – zömében külhonból származó – fa- és cserjeféleség tenyésztett, hirdetve a zalai erdészek szakértelmét. Az arborétum azonban nemcsak fontos erdészeti oktatási és kutatási célt szolgál, hanem esztétikai látványával, hangulatos, csendes környezetével kedvelt úti célja fiatalnak és felnőttek egyaránt. Sajnos az utóbbi esztendőben bekövetkezett erdőpusztulás igen nagy károkat okozott a budafai arborétumban, amelynek felújításán napjainkban dolgoznak a Zalaerdő Rt. szakemberei.

A természetvédelem tablójának hangulatába szervesen illeszkedik jeles természetírónk, Fekete István mély tartalmú gondolata:

„Kerestem az utat, a patakot, a nádast, a csereszagú erdőt ..., s közben megtaláltam a Hazámat.”

FŰRÉSZIPAR-TÖRTÉNETI TEREM

A terem anyaga a magyar fűrészipar XIX. századvégi kialakulásába és fejlődésébe ágyazva mutatja be az egykor nagy hírű lenti fűrészüzem létrejöttének történelmi és gazdasági szükségszerűségét, a göcseji erdőkből kitermelt, országhatáron túl is híres faanyag feldolgozásának folyamatát; a '70-es évtized derekától jegyzett minden addiginál jelentősebb fűrészipari korszerűsítést, amely az ország legnagyobb és legmodernebb fűrészüzemei közé emelte a lenti üzemet.

A terem bevezető fő szövege hangsúlyozza, hogy az erdőből kivágott fák hasznosítása egyidős az emberrel. A fa megmunkálása, feldolgozása kezdetben faragással és hasítással, később kézi fűrészeléssel történt, s csak a nagyobb erdőbirtokok kialakulása után, a XVIII. század elején jöttek létre Ma-

gyarországon az első deszkametszők – köztük 1716-ban a herceg Esterházy hitbizomány lendvai deszkametszője is –, majd 3–4 évtizeddel később az első vízi meghajtású fűrészmalomok, s végül jó évszázadnyi idő után, a gőzüzemű fűrészüzemek.

A trianoni békediktátum következtében az ország elvesztette nemcsak erdeinek, hanem fűrészüzemeinek zömét is, s ez is közrejátszott abban, hogy a megmaradt területeinkön a két világháború között új fűrészüzemeket kellett építeni.

A fűrészipar alapanyagát az erdőből kitermelt fa jó minőségű, ipari célra alkalmas törzsrésze, a fűrészrönk képezi. Belőle elsősorban fűrészáruféleségek – deszka, palló, lé, bútortörzs, fűrészelt gerenda – készülnek, de jelentős a mennyisége a bányászati anya-

goknak, valamint a hordódonganak, a hájpadló-deszkának és a parkettalécnek is.

A fának, más egyéb szerkezeti anyagokkal szemben sok értékes és előnyös tulajdonsága van, így könnyen megmunkálható, kicsi a fajsúlya, a rostok irányában megfelelő szilárdságú, jól felületkezelhető, és megfelelő körülmények között tartós. A fát, kedvező tulajdonságai a gazdasági élet számtalan területén teszik keresetté.

A kiállítás anyagát bevezető tabló szemléletesen bemutatja egy vízi meghajtású, zalai fűrészmalom rajzát a XVIII. század közepéről, valamint a rendezők itt mutatják be igen látványosan a Trianon előtti Magyarország fűrészüzemeiben foglalkoztatottak számának alakulását, vármegyék szerinti megbontásban. A térképről egyértelműen kiderül, hogy abban az időben a legtöbb fűrészüzem a Kárpátok koszorújában, valamint a Dráva-Száva közötti szlavóniai területen helyezkedett el.

Ezután rövid visszapillantást olvashatunk a magyar fűrészipar kialakulásáról, nevezetesen arról, hogy a nagykanizsai nagyiparos Gutmann-család élve az 1881. évi 44. törvénycikk adta lehetőséggel, amely 15 évi adómentességet biztosított az új iparágak meghonosítóinak, a Verőce vármegyei Beliscsén – a Dráva partján – 1884–1900 között felépítette Európa egyik legnagyobb és legkorszerűbb fűrészüzemét és tanningyárát. A hatalmas faipari gyár 1900-ban már 3000 embert foglalkoztatott. A fűrészelésre szánt faanyagot zömében a páratlan minőségű szlavóniai tölgyerdők szolgáltatták.

A beliscei gyár 1884-ben felállított első nyolc gattere – keretfűrész – közül az egyiket nagyméretű fotó formájában is bemutatja a terem második tablója. A fűrésziparunk látványos fejlődésének szép példája a beliscei fűrészüzem, amelytől – továbbbi világszínvonalú üzeinkkel együtt – 1920-ban sajnos megfosztották országunkat.

A megalázó trianoni döntés után, az új helyzetben parancsoló szükségszerűség volt új fűrészüzemek építése, de egyéb gazdasági megfontolások is sürgették ennek a fontos kérdésnek a megoldását. Így például az 1920-as évek elején az Esterházy hercegi hitbizomány zalai erdőbirtokán végleg megszüntették a fák tövön való tömeges eladását, az értékes favagyron fakezések részére való elkótyavetyelését. A házi kezelés bevezetésével párhuzamosan ezért is építették meg a hitbizományhoz tartozó Kerkavölgyi Faipari Rt. lenti és csömödéri fűrészüzemeit. A terv és a megvalósítás, valamint az üzemek termelésének felügyelete vitéz Lámfalussy Sándor hercegi erdőfelügyelő, a későbbi erdőigazgató, majd neves soproni egyetemi tanár nevéhez fűződik, akinek arcképét a fűrészipari terem falán elhelyezett faretief is bemutatja.

A lenti fűrészüzem, amely a Trianon utáni Magyarország egyik legkorszerűbb üzeme volt, rekordgyorsasággal épült fel, és már az 1923. május 7-ei induláskor 120 munkásembernek adott kenyeret. Fűrészcsarnokának külön látványossága volt a 18 méteres fesztávolságot áthidaló, rendkívül könnyed, tetszetős, fa rácsostartó-tetőszerkezet.

A fűrészelést három függőleges és egy vízszintes mozgású keretfűrész végezte, amelyeket félstabil gőzgéppel hajtottak meg. A gőzt két 100 m² fűtőfelületű és 12 atmoszféra nyomású kazán szolgáltatta, amelyekkel egy gőzölő kamrát is működtettek. A keretfűrészekkel kezdetben évente 10–12 ezer m³ rönköt tudtak felfűrészelni. Az üzemben elsősorban deszkát, padlót, gerendát és talpfát termeltek, de később parkettát és hajópadló-deszkát is gyártottak. A fűrészrönk zöme erdei vasúton érkezett, míg kisebb részét fuvarosok szállították be a környező erdőkből. A csarnokba a fűrészrönköket iparvasúti kocsikon, kézi erővel tolták be, és hasonló módon történt a készáru kiszállítása is.

A fűrészüzem első vezetője Szy Géza erdőmérnök volt, akit 1929-ben az egyik legtehetségesebb hercegi erdőmérnök, Barlai Ervin váltott fel.

A kiállítás anyaga ezután a lenti fűrészüzem kezdeti működésébe ad bepillantást. Így megtudhatjuk, hogy a lenti fűrészüzembe az induláskor több, képzett szakember érkezett. Volt akit a hitbizomány másik üzeméből irányítottak át, mint Almás János főgépész Eszterházáról (ma Fertőd), de Veszprémből is érkezett tapasztalt fűrészmeister, mint Kéki Gyula. A gépkezelők és keretfűrész-kezelők az időközben megszűnt közeli, rédicsi fűrészüzemből jöttek. Az új fűrészüzem igényes vezetői

nagy hangsúlyt fektettek a méretpontos minőségi munkára, s így csakhamar megalapozták az üzem jó hírnevét, s ezzel együtt stabil vásárlói körét. A termelt fűrészáru és a talpfa fő vásárlója a MÁV volt, és biztos piacok közé tartozott a budapesti és a győri vagongyár is. A gyengébb minőségű, olcsóbb faanyagot a bányák vették meg.

Az 1930-as években a fűrészüzemben Barlai Ervin üzemvezető jelentős fejlesztéseket és hatékony üzemszervezési megoldásokat vezetett be. Így 1933-ban kicserélte a keretfűrészeket meghajtó félstabil gőzgépet, s helyére kétlendkeres, 120 lóerős gép került. A termelés növelése érdekében pedig – a munkákra ráhatással lévő gépkezelők körében – termelési jutalékot tűzött ki. Újdonságnak számított az általa kialakított üzemstatisztika bevezetése is. Barlai Ervin korát megelőző üzemgazdasági intézkedései a gazdasági válság idején stabilizálták az üzemet, s ezzel híre a szakmában országghatáron túlra is eljutott.

1936-ban ismét cserére szorult a meghajtó gép, de most már egy stabil szerkezetet – a teremben eredetiben látható, nagy műszaki igényességgel gyártott, az akkori világszínvonalnak megfelelő gépet –, állítottak üzembe.

A Röck István és Első Brünni Gépgyár által 1922-ben gyártott gőzgép a herceg Esterházy hitbizomány eszterházai üzeméből került Lentibe. A 230 lóerős gépet csak úgy

tudták megfelelő, stabil betonra elhelyezni, hogy meghosszabbították a gépházat. Működéséhez a gőzt két 100 m² fűtőfelületű, 12 atmoszféra nyomású kazán szolgáltatta, amelyeket az üzemben keletkezett fahulladékkal tápláltak. A kazánok közül az egyik tartalékként üzemelt. Homlokfalukat a teremben eredeti formájukban láthatjuk. A gőzgép végtelenített kötélhajtással a fűrészcarnok pincéjében lévő transzmissziós tengelyt hajtotta meg, amely működésbe hozta a keretfűrészeket és a csarnok többi gépét. Ezek, kezdetben még egy műszakban dolgoztak, ám a gőzgép három műszakban üzemelt, mivel az esti és éjszakai időszakokban, a gépházban elhelyezett – a teremben látható – áramfejlesztő generátort hajtotta, szintén transzmisszió keresztül, amely részben biztosította a fűrészcarnok és a telep villamosenergia-ellátását. A gőzgép rendkívül üzembiztos volt, a gépkezelőknek csak a kötélhajtás és az olajozás felügyeletét kellett indításkor és leállításkor ellátni. Karbantartását háromévenként a budapesti hajógyár szakemberei végezték el. Sorsát a '60-as évek derekán a keretfűrészek villamosítása „pecsételte” meg. A gépkezelők a gőzgépet, a generátort és gépházukat mindvégig híresen példás rendben tartották, méltóan ahhoz a magas fokú műszaki igényességhez és gondossághoz, amellyel egykor e nagyszerű gépeket gyártották.

A gőzgép fotója e kiadványunk hátoldalán látható.

A gőzgép mellett a kiállítás bemutatja az áramfejlesztő generátort, és a reosztátot, az ellenállásszekrényt.

A terem anyaga külön kitér arra, hogy 1937-ben jelentős személyi változás volt az üzemben, nevezetesen Tihanyi János árutéri termester elhunytá után, a megüresedett munkakör betöltését egy tehetséges fiatalemberre, Mátyás Istvánra bízta, aki 1924-től az üzem dolgozója volt. A kétkezi

munkából lett kitűnő szakember személye ezután elválaszthatatlanul összeforrt az üzem történetének sorsfordító állomásaival.

Az 1938-as esztendő külön is jelentős volt a Lentiből és a környék falvaiból verbuválódott szorgalmas munkásgárda életében, mivel bevezették a 8 órás munkaidőt, s egyúttal évi 6 nap szabadságot is biztosítottak részükre.

1940-ben újabb fejlesztések történtek az üzemben. A két lassújáratú keretfűrész német gyártmányú, gyorsjáratú ESTERER keretfűrészekkel váltották fel. Ezekkel a gépekkel már 120 m³ fűrészrönköt tudtak naponta felválni, s így az üzem termelését majdnem 50%-kal növelték.

1941-ben, hosszú és sikeres működés után, Barlai Ervin Munkácsra távozott, üzemvezetői helyét Szeless István erdőmérnök töltötte be. Még ugyanebben az évben az üzemet „hadiüzemmé” nyilvánították, s termelését háborús céloknak rendelték alá.

1944 tavaszától, a német megszállás után, az üzem a hadseregük részére dolgozott. A háború utolsó napjaiban a leszerelt, értékesebb gépek külföldre szállítására szerencsére már nem volt idő, míg a meghagyott eszközök felrobbantását Balogh Lénárd termester vezetésével sikerült megakadályozni.

1945. április 3-án foglalta el a szovjet katonaság az üzemet, és megbízottjuk jelenlétében az egyik keretfűrész már április 16-án munkába állították. Május végén a másik keretfűrész is dolgozott.

A következőkben a terem anyaga tájékoztatást ad arról az alapvető és lényegi változásról, amelynek eredményeként – az 1945. évi földreform értelmében – a 100 katasztrális holdnál nagyobb erdőbirtokokat a hozzájuk tartozó fűrészüzemekkel együtt államosítani kellett. Ez az erdőket tekintve gyorsan megtörtént, ám a lenti és a csömödéri fűrészüzemek esetében a rész-

vénytársasági forma komoly jogi vitákat eredményezett. A Magyar Állami Erdőgazdasági Üzemek Igazgatósága (MÁLLERD) 1946. július 13-án állami tulajdonba vette a lenti fűrészüzemet, azonban a jogi rendezés még évekig elhúzódott. Az üzem első kinevezett vezetője Lonkay János erdőmérnök lett, hatáskörileg pedig a Zalaegerszegi Állami Erdőgazgatósághoz tartozott.

A fűrészüzem a háborút követő években teljes erővel az ország újjáépítését szolgálta, többek között nagyon sok erdeifenyő gerendát adott a dunai és tiszai hidak helyreállításához.

1948 végén az üzem a Fűrész- és Lemezipari Központ irányítása alá került, megbízott vezetője rövid ideig Mátyás István, az Üzemi Bizottság elnöke lett.

1949. április 1-jén Lenti székhellyel létrehozták a Dunántúli Fűrészek Nemzeti Vállalatot, amelyhez még másik négy fűrészüzem is tartozott.

1955. január 1-jén újabb szervezeti változás keretében a lenti fűrészüzemet a szombathelyi székhelyű Nyugatmagyarországi Fűrészekhez csatolták, s ezzel – 32 év után – megszűnt önálló működése.

A kiállítás anyaga ezután az 1956-os forradalom évéhez vezet el a látogatót. A forradalom idején, az üzemben nem történtek atrocitások, s ha állt is az üzem, a munkások példás rendet tartottak, megvédték az értékes gépeket és a termékeket. Mindez köszönhető az akkor pár hete kinevezett fiatal üzemvezető Fisi Ernő és a szintén fiatal Péterfalvi Sándor erdőmérnököknek is, akik egyúttal részt vettek a település forradalmi eseményeinek irányításában, s ezért súlyos börtönbüntetést szenvedtek. Az üzem életében is nehéz időszakban, 1957 elején Nyirádi Tibor megbízott üzemvezetővel sikerült újraindítani a termelést.

A '60-as évtized elején a szombathelyi központ több fejlesztést is végzett az

üzemben, így a régi ESTERER-keretfűrész lengyel géppel váltották fel, a fűrészcsarnokba szállítószalagot helyeztek, megnagyobbították a TMK-műhelyt, újjáépítették a fűrészpor-silót és hat gőzölő kamrát is építettek. Erre az időszakra esik a keretfűrészek elektromos meghajtásának kialakítása. A fűrészüzem fő profilja a fűrészárutermelés maradt, de mellette talpfát, hordódongát, bútór- és parkettalécet is termeltek. Az üzem a '60-as években jelentős mennyiségű szovjet, import lucfenyő-rönköt is feldolgozott. A szakmai képzésben jelentős előrelépés volt, hogy 1961-ben a helyben szervezett kétéves tanfolyamon 24 dolgozó kapott fűrészipari szakmunkás bizonyítványt.

1966-ban a fűrészüzem régi és megbecsült dolgozóját, Mátyás Istvánt nevezték ki főművezetőnek.

A '60-as évek vége felé már valamenyi gép elavult az üzemben, és ezzel együtt a helyi gazdasági kilátások is reménytelené váltak.

Továbbhaladva a teremben a látogató egy igen fontos fűrészüzemi eseményről kap tájékoztatást, ugyanis 1970. január 1-jével alapvető változás következett be a lenti fűrészüzem életében, mivel összevonták Zala megye addig külön működő két erdőgazdaságával, s az újonnan alakult nagyvállalatnak, a Zalai Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaságnak lett a 18. sz. Lenti Fafeldolgozó Üzeme. Vezetőjévé 1970. május 1-jétől Várhelyi József erdőmérnököt nevezték ki, aki egy műszakilag elavult üzemet, de fűrészés hagyományokban gazdag, tapasztalt munkásgárdát és hasonló munka-irányítókat „örökölt”. Az utóbbiak közül feltétlen említést érdemel Mátyás István, Gerencsér Lajos, Szigethy Tivadar, Kovács I. és Kovács II. János, Csordás Ferenc, Simon Ede és Farkas István neve.

A '70-es évtized elején már országosan is gondot okozott a fűrészipar nagyfokú el-

maradottsága, amely a lenti üzemre is jellemző volt. A Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium irányelveinek megfelelően, az erdőgazdaság vezetősége 1974-ben döntött a lenti fafeldolgozó üzem korszerűsítéséről. Megvalósítását három ütemre bontva határozta meg, s egyben megbízta Andor József igazgatóhelyettes-főmérnököt a beruházás erdőgazdasági szintű szervezésével és irányításával, aki nagy ügyszeretettel végezte a nem kis feladatot.

A korszerűsítést megelőzően egy jelentős személyi változás is volt az üzemben, majdnem félévszázados, példamutató munkássága után, 1972-ben Mátyás István főművezető nyugállományba vonult. Utóda Gerencsér Lajos csarnoki művezető lett.

A korszerűsítést előkészítő tervezési munkák során döntés született arról is, hogy nem a több mint 50 éves fűrészcsarnokot újítják fel, hanem helyette két új – egyenként 12x48 méteres – csarnokot építenek a röntkér területén. Az egyik csarnokban a lombos fűrészrönköt, a másikban a fenyő fűrészrönköt tervezték feldolgozni.

A korszerűsítés I. ütemét, amely magában foglalta a lombos csarnok megépítését, a csarnoki alapgépet, a nyugatnémet ESTERER HD-30-as keretfűrész-sor beépítését, a térburkolat részbeni kialakítását és a targoncavásárlásokat, az 1975. április 7-ei „első kapavágás” után rekordgyorsasággal hajtották végre.

Alapítása óta, 1975. november 28-a a legjelentősebb dátum az üzem életében: üzembe helyezték az ESTERER-sort. Az avató beszédet sajnos már nem mondhatta el az erre felkért Lámfalussy Sándor nyugalmazott egyetemi tanár, az üzem egykori megálmodója, mert ezekben a napokban hunyt el.

Az új keretfűrész üzembe helyezése után – szinte végszóra – a régi fűrészcsarnok utolsó gépe, a lengyel keretfűrész is „felmondta a szolgálatot”, javíthatatlanul

összetört. A keretfűrész az épület előtti belső területen talpazatra állítva látható.

Az építkezések és a gépszerelések mellett, óriási feladatot jelentett a régi gépekkel a folyamatos termelés biztosítása, ám valamennyi dolgozó helytállásával, így is sikerült 1975-ben 41 ezer m³ fűrészrönköt feldolgozni.

A termelés alakulását látványos grafikon is ábrázolja.

A terem anyaga ezután a korszerűsítés további folyamatát mutatja be, így megismerhetjük, hogy a II. üteme 1976. március 1-jén kezdődött és 1977. december 20-ig tartott. Ebben az időszakban a lombos fűrészcsarnokba beépítettek egy jugoszláv gyártmányú BRATSTVO-szalagfűrész-sort, amellyel a 60 cm átmérőnél vastagabb lombos rönköt lehetett feldolgozni. A fő feladatot a fűrészrönk feldolgozására szolgáló, másik csarnok megépítése jelentette, amely szintén időben elkészült. Ebben az osztrák gyártmányú PINI&KAY-keretfűrész-párt és szállítósort helyezték el. A II. ütem jelentős létesítménye volt az új, korszerű irodaház és szociális épület. Továbbépült a térburkolat és 9 torony felállításával megoldották az üzem térvilágítását is. Erre az időszakra esett még a rakodást jelentősen segítő bakdaruk üzembe állítása.

1977-ben a lombos fűrészcsarnok ESTERER-gépsora – megbízhatóan működve – 38 300 m³ fűrészrönköt dolgozott fel,

kellő alapot teremtve ezzel az üzem eredményes gazdálkodásához.

A méretpontos, jó minőségű fűrészipari termékek Európa több országába, így Angliába, Ausztriába, Dániába, Görögországba, Hollandiába, Norvégiába, az NSZK-ba, Olaszországba és Svédországba is eljutottak, megbecsülést szerezve a zalai fának és az itteni szakembereknek.

A lenti üzem korszerűsítésének befejező, III. ütemével kapcsolatosan tájékoztatás ad a kiállított anyag többek között arról, hogy a beruházások országos visszafogása miatt, az majdnem két évet késett, és csak 1979. november 27-én kezdődött el. Közben az üzem élén változás történt. 1979. szeptember 1-jétől Bencsics János erdőmérnök váltotta fel a lassan befejezéséhez közeledő korszerűsítés szerteágazó helyi feladatait és a termelést példásan összehangoló Várhelyi József üzemvezetőt, aki a Zalai Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaság igazgatója lett.

A befejező ütem során, a rönktéren üzembe helyezték az ESTERER-típusú, fűrészrönk-osztályozó berendezést, kialakítva ezzel a rönktér teljes technológiai rendjét. Ugyancsak a befejező ütemben épült meg az üzem TMK-javítóbázisa a kocsimosóval és egy üzemanyag-kúttal, valamint a térburkolati munkák befejezése is erre az időszakra esett. Az üzem teljes újjáépítése olyan munkakörülményeket teremtett, amelyeket régóta óhajtott és meg is érdemelt a munkahelyéhez jobban-rosszban ragaszkodó munkásgárda.

A korszerűsítés befejezésével Lentiben – a magyar fűrészipari fejlesztés szép példaként – az ország egyik legmodernebb és legnagyobb teljesítményű fűrészüzeme épült fel, megteremtve a jó minőségű zalai fa meggyén belüli feldolgozásának lehetőségét.

A teremben a rendezők négy kisebb méretű lapos tárolót is elhelyeztek, amelyekben a lenti fűrészüzemmel kapcsolatosan fellelt régebbi dokumentumokat mutatják be.

A terem befejező tablója az üzem történetének fontosabb momentumait rögzíti a '80-as évek elejétől napjainkig. Megtudhatjuk, hogy 1980-ban 77 ezer m³ fűrészrönköt vágott fel. Az évtized második felére a feldolgozás évi 65 ezer m³ körül stabilizálódott. Ebben az időszakban a régi fűrészcsarnokot átalakították, s benne készpárketta-gyártósort helyeztek el. Új beruházás volt a 4-4 szárítót és gőzölő kamra, valamint 6 tároló szín építése. A nagyteljesítményű keretfűrészek biztonságos és szakszerű üzemmenetét automata élezőgépekkel biztosították, amelyeket a két fűrészcsarnokot összekötő műhelyben helyeztek el.

A '90-es évtized újabb változást hozott a fűrészüzem életébe, amely 1992. július 1-jétől Kerka Menti Fafeldolgozó Fűrész Kft. néven, gazdasági társaságként folytatta tovább

működését. 1995-ben még voltak fejlesztések a Kft.-nél, melyek keretében üzembe helyeztek egy 1300-as PRIMULTINI-rönkhasító szalagfűrész és egy MÜHLBÖCK-gőzölő kamrát.

1996. január 1-jétől a Kft. élére Németh Jánost nevezték ki ügyvezető igazgatónak.

1997-ben a már muzeális, ipartörténeti értékű – a teremben látható – gőzkazán kiváltására új hőközpont épült.

2000-től a faipar válsága a lenti üzemet sem kerülte el. Termelése és a munkások száma fokozatosan csökkent. A termékek iránti kereslet egyre inkább visszaesett, így a Kft. 2005-ben már csak egy műszakban dolgozik, termelése töredéke a korábbi évek mennyiségének.

Ez a befejező tabló név szerint mutatja be azokat a személyeket akik az üzem vezetői voltak az 1923. május 7-ei indulástól, kronológiai sorrendben:

SZY GÉZA	
okl. erdőmérnök	1923–1929
BARLAI ERVIN	
okl. erdőmérnök	1929–1941
SZELESS ISTVÁN	
okl. erdőmérnök	1941–1945

MALATINSZKY LÁSZLÓ	1945–1946
SÁRI FERENC	1946–1946
LONKAY JÁNOS	
okl. erdőmérnök	1946–1948
MÁTYÁS ISTVÁN	1948–1949
DEUTSCH ISTVÁN	1949–1950
HÁMOS IMRE	1950–1955
FORRÓ JÓZSEF	1955–1956
FISI ERNŐ	
okl. erdőmérnök	1956–1956
NYIRÁDI TIBOR	1957–1957
SZABÓ JÓZSEF	1957–1958
KOLTAI ISTVÁN	1958–1970
VÁRHELYI JÓZSEF	
okl. erdőmérnök	1970–1979
BENCICS JÁNOS	
okl. erdőmérnök	1979–1995
NÉMETH JÁNOS	1996–2005

Feltétlen említést érdemel, hogy a teremben elhelyezett tablók felett nagyméretű fotók is segítik a fűrészüzemi tevékenység kialakulásának és fejlődésének látványos bemutatását.

Ebben a teremben látható Szent József faragott szobra is, aki tudvalevőleg a fával foglalkozó emberek, így a fűrészüzemi dolgozóknak is védőszentje.

